

LA TRADICIÓ TEXTUAL D'AUSIÀS MARCH
EN ELS MANUSCRITS *ALM*: APORTACIÓ A UN NOU
*STEMMA CODICUM**

*AUSIÀS MARCH'S TEXTUAL TRADITION IN ALM MANUSCRIPTS:
A CONTRIBUTION TO A NEW STEMMA CODICUM*

FRANCESC J. GÓMEZ
Universitat Autònoma de Barcelona
Dept. de Filologia Catalana
Edifici B Facultat de Filosofia i Lletres
08193 Bellaterra (Barcelona)
Tf. 699 67 05 92
FrancescJosep.Gomez@uab.cat
Orcid ID: 0000-0003-0250-2277

Resum

Aquest article estudia en profunditat l'estreta relació dels testimonis barcelonins *ALM* de la poesia de March des d'una perspectiva codicològica i ecdòtica. La majoria dels poemes compartits pels testimonis *AL* davallen d'un antecedent comú, consistent en una antologia (λ) d'unes quaranta peces conforme a l'ordre canònic. Aquesta antologia, emparentada amb el cançoner de Nova York (*N*), no fou l'única font dels testimonis *ALM*, que presenten altres indicis de relació amb el cançoner de Saragossa (*H*): un subarquetip κ per als poemes 92-100 del cançoner de París (*A*) i un altre subarquetip μ per a un petit grup de poemes restants de *ALM*, entre els quals es detecten vestigis de tradició extravagant. Una anàlisi d'aquesta mena porta a suggerir algunes importants correccions als *stemmata codicum* d'Amadeu Pagès i Robert Archer.

Paraules clau

Ausiàs March, tradició textual, antologia λ , *stemma codicum*

Abstract

*This essay thoroughly examines the close relationship between the Barcelona witnesses *ALM* of March's poetry from both a codicological and ecdotic perspective. Most poems in MSS *AL* hark back to a common archetype, consisting of an anthology (λ) of around forty pieces in the established order. This an-*

* Projecte FFI 2014-53050-C5-4-P finançat pel Ministeri d'Economia i Competitivitat (2015-2018).

thology, which is related to the New York MS N, was not the only source of ALM, which show other signs of relationships with the Zaragoza MS H: firstly, a subarchetype κ for Poems 92-100 in Paris MS A; secondly, another sub-archetype μ for a group of remaining poems in ALM, among which vestiges of an 'extravagant' tradition can also be detected. An analysis of this sort suggest relevant corrections to Amadeu Pagès' and Robert Archer's stemmata codicum.

Keywords

Ausiàs March, textual tradition, anthology λ , stemma codicum

1. L'ANTOLOGIA λ EN EL CONJUNT DE LA TRADICIÓ MANUSCRITA

En un article publicat recentment dins el primer número de la reaparreguda *Revista Valenciana de Filologia* (GÓMEZ 2017) he argumentat que els testimonis *A* i *L* de les poesies d'Ausiàs March, corresponents als cançoners de París (Bibliothèque nationale de France, ms. esp. 225) i de Barcelona (Biblioteca de Catalunya, ms. 9), són els descendents més significatius d'una antologia marquiana (diguem-ne λ) que es difongué a Barcelona durant els anys seixanta del segle XV, estretament relacionada amb la família textual del testimoni *N* o cançoner de Nova York (Hispanic Society of America, ms. B. 2281). No totes, però, les poesies d'Ausiàs March recollides en els testimonis *A* i *L* davallen d'aquella antologia. Discutir la filiació textual d'aquestes altres poesies i delimitar l'abast de l'antologia λ és el principal objectiu d'aquesta segona incursió en el corpus marquian transmes per aquests dos cançoners i, més parcialment, pel testimoni *M* o cançoner de l'Ateneu (Barcelona, Ateneu Barcelonès, ms. 1).

La millor manera de reprendre la qüestió és tornar a comparar la seqüència de poemes marquians que transmeten, d'una banda, el cançoner *L* i, de l'altra, les diverses seccions del testimoni *A*:¹

1. Els trets més rellevants dels testimonis *ALM* es resumeixen en GÓMEZ 2017: 62-70, però les descripcions més detallades són les de BELTRAN 2006*b*, que cal contrastar amb RODRÍGUEZ RISQUETE 2003: LXXIX-LXXXIV, i 2010 (per al cançoner de l'Ateneu).

Testimoni L

I. Plec 1 (fs. 1-23) + llacuna d'un plec o més + plecs 4-6 (fs. 78-132) + llacuna d'un plec o més. Miscel·lània de poetes dels segles XIV-XV. D'Ausiàs March inclou els poemes 6 (fs. 14r-15v), 7 (fs. 106r-107v) i 1-2 amb correccions (fs. 117v-119r).

II. Plecs 2-3 (fs. 24-77) i 7 inici (fs. 133-137r). Antologia de Joan Berenguer de Masdovelles (els darrers folis del plec 7, després de 137v, restaren en blanc).

III. Plec 7 cont. (fs. 137v-153v) + llacuna d'un plec o més. Antologia d'Ausiàs March, copiada per la mateixa mà en un moment posterior: 3, 5, 9, 11, 14, 16, 17, 19, 21, 27, 28, 29, 33, 34, 36, 37, 44, 45 [truncat per la pèrdua d'un quadern o més: en manquen els vs. 41-100].

Testimoni A

secció I: 75^{25r-26r}, 17^{26r-v}, 16^{27r-v}, 14^{27v-28r}, 11^{28r-v}, 9^{29r-v}, 100^{29v-33r}, [Jaume March, «Dos són los alts»^{33r-v},] 99^{34r-35r}, 98^{35v-36v}, 97-94^{36v-41v}, 92^{41v-43v}, [Jaume March, «Un sobrespler»^{44r-v},] 45^{44v-46r}, 55^{46r-v}, 54^{47r-v}, 3^{47v}, [Lluís de Vila-rasa, *Balada* II («Sobresdamor»), vs. 9-24 (*om.* primera cobla), atribuïda a Ausiàs March^{48r}; Jaume March, «Las, treballat»^{48r-v},] 1^{49r-v}, 2^{49v-50r}, 3^{50v}, 4^{50v-51v}, 5^{51v-52r}, 6^{52v-53r}, 7^{53r-54r}, 93^{54v-55v}.

[83^{150v} ... 82^{157v}]

secció II: 87^{177v-183r}, 51^{183r-v}, 83^{183v}, 46^{184r-v}, 44^{184v-185r}, 37^{185r-v}, 36^{185v-186r}, 34^{186v-187r}, 33^{187r-v}, 28^{187v}, 27^{188r-v}, 21^{188v-189r}, 19^{189r-v}, 29^{189v}, 80^{189v}, 76^{190r-v}, 78^{190v-191r}, 81^{191r}, 88^{191v-192v}, 89^{192v-193v}, 90^{193v-194v}, 23^{194v-195r}, [add. esparsa de Vallmanya, «Los d'amar fals»^{195r},] 38^{195v-196r}, 49^{196r-196v}, [add. esparsa de Vallmanya, «No'm plau lo tall»^{196v},] 50^{197r-v}, 53^{197v-198r}, 56^{198v-199r}, 58^{199r-v}, 69^{200r-v}, 71^{201r-202v}, 64^{202v-203r}, 77^{203r-v}, 13^{203v-204r}, [add. esparsa de L. de Sors, «Cell qui mal diu»^{204r},] 39^{204v-205r}, 18^{205r-206r}, 42^{206r-v}, 32^{206v-207r} [vs. 1-8 rep. 209v], [add. esparsa de Pere d'Abella, «Pux així't plau»^{207r},] 30.1-16^{207v}, 26.25-60^{207v-208r}, 24^{208r-v}, 10^{208v-209r}, 31^{209r-v}.

Com podeu comprovar, els vint-i-dos poemes d'Ausiàs March conservats en el testimoni L es retroben tots en el testimoni A (en negreta). Divuit d'aquests poemes comuns (3-45) configuren una sèrie saltuària, conforme a l'ordre canònic, que fou copiada *a posteriori* al final del cançoner L. En aquest cançoner la sèrie s'interromp actual-

ment després del vers 40 del llarg poema teòric «Los ignorants Amor e sos exemples» (45) per la pèrdua accidental d'un o més quaderns que devien contenir no solament els seixanta versos restants, sinó també un nombre indeterminat d'altres composicions.

Entre la setantena de poemes d'Ausiàs March recollits en el testimoni *A* s'hi reconeix molt fàcilment el reflex invertit de dos fragments d'aquesta sèrie saltuària: en la secció I, els poemes 17, 16, 14, 11, 9; en la secció II, la llarga sèrie 44, 37, 36, 34, 33, 28, 27, 21, 19, 29.² L'escrutini de les variants d'aquests quinze poemes (GÓMEZ 2017: 75-79) confirma, en primer lloc, el parentiu entre *A* i *L* —els quals han heretat de llur antecedent comú (λ) no solament la tria i l'ordre de la sèrie, sinó també uns quants errors conjuntius (27, 9; 28, 2, 9; 33, 16; 37, 1, 33)—, i, en segon lloc, aporta tota una llista d'errors (11, 1-2, 39; 17, 26; 29, 6, 8; 33, 4; 36, 27-28; 37, 22) que emparenten l'antologia λ amb la família de testimonis que Amadeu Pagès designà amb la sigla ${}_1X^2$ (diguem-ne β). El testimoni *N* o cançoner de Nova York és el més representatiu d'aquest grup, que també inclou els testimonis *B* (París, Bibliothèque nationale de France, ms. esp. 479) i *K* (Barcelona, Biblioteca de Catalunya, ms. 2025), és a dir, els dos cançoners copiats per Pere Vilasaló al servei de l'almirall Ferran Folc de Cardona el 1541 i el 1542. Recordeu que el testimoni *F* o cançoner de Salamanca (Biblioteca Universitaria, ms. 2244) és el més representatiu del subarquetip ${}_1X^1$ (diguem-ne α), que segons Pagès també inclou el miscel·lani *G*₁ (València, Biblioteca Universitària, ms. 210 [1a part]) i el testimoni *H* o cançoner de Saragossa (Biblioteca Universitaria, ms. 210).³

Haver establert el parentiu entre l'antologia λ i els testimonis *NBK* resulta molt útil per a discutir la possibilitat que altres poemes

2. L'esparsa 29 no ocupa en *A* el lloc que li correspondria entre les cançons 33 i 28 perquè, seguida de l'esparsa 80, totes dues s'han destinat a completar el foli 189v després de la cançó 19.

3. Recordeu que PAGÈS (1912-1914) designà amb la sigla ${}_1X$ l'arquetip del cançoner marquès transmes, amb escasses alteracions, pels manuscrits més antics i representatius, és a dir: un cançoner que no incloïa els poemes 86 ni 101-128 —descendents, hipotèticament, de l'arquetip ${}_2X$ — i que presentava els poemes 1-100 (menys 86) en l'ordre restaurat i canonitzat per l'edició de Pagès.

de *A* i *L* davallin també de λ . Cal tenir ben en compte que molts dels poemes de *A* que avui no retrobem en *L* podrien haver figurat en els folis presumiblement perduts després del truncament del poema 45. Remarqueu que gairebé tots els poemes de la secció I del testimoni *A* no transmesos per *L* són de numeració superior a 45. I, encara més, observeu que, malgrat el possible desplaçament d'alguns poemes extensos o singulars (87, 75, 45) i la llibertat de col·locació de les esparses (29, 80, 81, 82, 83), en la secció II del testimoni *A* s'entreveuen tres sèries saltuàries però conformes a l'ordre canònic (51-19 invertida, 76-90, 49-77), constituïdes per poemes comuns a *AL* o bé posteriors al poema 45. Les úniques obres de numeració inferior no compartides amb *L* són el poema 4 i dotze poemes més que, molt significativament, s'acumulen cap al final de la secció II, sense cap traça d'ordenació (23, 38 [...] 13 [...] 39, 18, 42, 32 [...] 30, 26, 24, 10, 31). Així, mentre que les tres sèries anteriors semblen un possible reflex de la seqüència de λ , avui truncada en el cançoner *L* per la pèrdua d'un quadern o més, aquests darrers poemes ofereixen més aviat l'aparença d'un suplement acumulatiu, del tot aliè a la tradició de λ . En tot cas, per a argumentar la probabilitat que un poema del testimoni *A* no transmès per *L* pugui davallar de l'antologia λ , els únics indicis disponibles són (a) l'aparició en una sèrie conforme a l'ordre canònic, especialment saltuària, i (b) la detecció de variants que demostrin —o que, almenys, no desmenteixin— l'existència d'un parentiu textual amb la família dels testimonis *NBK*.

La mateixa argumentació s'aplica a *L* en els pocs casos de discrepància notòria amb el cançoner de París. D'acord amb aquestes premisses, és força probable que els poemes 3, 5 i 45 del cançoner *L*, integrats en la seqüència final, remuntin a λ , tot i que ofereixen pocs errors comuns amb *N* (5, 12 i 30; 45, 7 i 14) i no gaire significatius (GÓMEZ 2017: 80-81 i 86-89). Per contra, tot apunta que els poemes 6, 7 i 1-2 del cançoner *L*, sense indicis clars de parentiu amb els cançoners *NBK* —tampoc amb *A*, excepte el poema 7—, i no copiats *a posteriori*, com la seqüència final, sinó integrats en altres seccions del nucli inicial del manuscrit, podrien no davallar de l'antologia λ , sinó d'una altra font.

El testimoni *M* o cançoner de l'Ateneu reforça aquesta sospita. *M* només transmet sis composicions d'Ausiàs March: la cançó 6 (f. 73r-v), afegida en un quadern heterogeni; les esparses 80 (f. 146v), 29 (f. 147r) i 81 (f. 147r); el maldit 42 (f. 155r-v), i la cançó 7 (fs. 184r-185r), integrada en una secció miscel·lània. El parentiu entre *L* i *M* és evident i molt estret; però, mentre que l'esparsa 29 presenta variants i errors comuns significatius (vs. 6 i 8) que en garanteixen la pertinença a l'antologia λ , les variants de les dues cançons són poc significatives i, en el cas de la 7, més aviat obliguen a excloure cap parentiu amb λ (GÓMEZ 2017: 76-77 i 81-83).

La sèrie 1-7 del cançoner de París també resulta reveladora. D'una banda, a diferència de *L* i *M*, *A* conté els poemes 1-7 en successió canònica recta; de l'altra, recull una segona versió del poema 3 amb l'incipit correcte «Alt e amor» en comptes de l'error «Per molta amor» que transmeten no solament els testimonis *ALNBK*, sinó també *F* abans de la intervenció d'una mà correctora (GÓMEZ 2017: 80-81). Aquesta doble versió del poema 3 és un indicatiu de confluència de tradicions diverses, i no és pas l'únic; com és sabut, en el poema 1 el testimoni *A* també presenta un bon nombre de lliçons singulars que la crítica ha considerat, si més no, plausibles.

En els poemes 1-6 els testimonis *A* i *L* no presenten errors comuns clars, però sí moltes lliçons singulars d'una banda i de l'altra; per contra, en el poema 7 es verifiquen nombrosos errors comuns de *ALM* i de *ALM* amb *HDG*₂ (vs. 16, 21, 65), però no pas amb *N* (GÓMEZ 2017: 79-86). Malauradament, el cançoner de Saragossa (*H*) ha perdut accidentalment els poemes 1-6 i la primera cobla del 7, així com *F* ha perdut el poema 1. Però les cobles del poema 7 conservades en *H* fan pensar que una de les fonts que conflueixen en els testimonis *ALM* té relació amb *H* —probablement el més antic dels testimonis conservats— i també amb *D* (Madrid, Biblioteca Nacional, ms. 2985) i *G*₂ (València, Biblioteca Universitària, ms. 210 [2a part]). La *varia lectio* del poema 45 mena a conclusions similars: el cançoner *L* ens certifica que formava part de λ , però el cançoner *A* testimonia una probable contaminació amb aquesta altra branca de la tradició, relacionada amb *HDG*₂ (GÓMEZ 2017: 86-89).

En el cas dels poemes atribuïbles a l'antologia λ resulta evident la separació dels grups HDG_2 i λNBK , però, en canvi, a parer meu manquen errors comuns que evidencien l'adscripció de HDG_2 a la família α o que permetin, si més no, d'excloure una subdivisió hipotètica de la família β en dos grups (HDG_2 i λNBK). Un segon objectiu que ens hem de proposar, doncs, és de precisar millor la ubicació dels testimonis HDG_2 dins el conjunt de la tradició textual (GÓMEZ 2017: 91-92).

Una llacuna de vuit cobles i una tornada (30, 17-60; 26, 1-24) en el testimoni A i en el seu apògraf I (Barcelona, Biblioteca de Catalunya, ms. 10), deguda probablement al salt d'un foli en la còpia dels poemes 30 i 26, fa pensar que A és còpia d'un antígraf A' que contenia les obres de March si fa no fa en la mateixa disposició que presenten avui en el cançoner de París. Sense negar tota possibilitat d'intervenció textual al copista de A —que pogué actuar sobre A' així com actua sobre A la mà que ha inserit les esparses d'Antoni Vallmanya, Lleonard de Sos i Pere d'Abella en els espais en blanc de la secció II—, tot indica que fou el compilador de A' qui incorporà l'antologia λ al seu cançoner miscel·lani, fragmentant-la i alterant-ne lleugerament la disposició, així com pogué recollir material d'altres fonts. El poema 7 demostra que alguns d'aquests materials també confluïren en els cançoners L i M .

2. ELS POEMES 46-100 DEL CANÇONER DE PARÍS: REFLEX DE DUES FONTS TEXTUALS

D'acord amb la hipòtesi que acabem d'enunciar, el cançoner de París (A) conté trenta-tres poemes (46, 49, 50, 51, 53, 54, 55, 56, 58, 64, 69, 71, 75, 76, 77, 78, 80, 81, 82, 83, 87, 88, 89, 90, 92, 93, 94, 95, 96, 97, 98, 99, 100) que haurien pogut figurar en l'antologia λ després del poema 45 amb què s'interromp accidentalment el cançoner L .

La majoria d'aquests poemes conformen en A diversos fragments de sèries ordenades en sentit recte o invers, però cal recórrer a l'escrutini de les variants per a saber si s'hi verifiquen els mateixos indicis d'afinitat amb NBK que hem pogut constatar en les dues seqüències compartides per A i L (17, 16, 14, 11, 9; 44, 37, 36, 34, 33, 28, 27, 21, 19, 29) i, en general, en tots els poemes de la sèrie final de L ,

incloent-hi els poemes 3, 5 i 45. Tot seguit discutirem les variants més significatives i la possible filiació de cada poema en particular.⁴

46, «Veles e vents han mos desigs complir» (*manquen H[1-12]LMG₂*)
A coincideix amb *NBK* en la reducció de la rima *-ats* > *-at* en els vs. 22 *l·ligats*, 23 *voluntats*, 26 *anul·lats*, 27 *sobrats*, però aquesta reducció, que evita un cert arcaisme occitanitzant —*D* també la practica en els vs. 26-27— es pot considerar poligenètica. A part d'això, els manuscrits només aporten dues variants comunes d'algun valor ecdòtic; les variants del v. 20 suggereixen l'oposició *FG₁D* : *HANBK*.

20 descoberts *no seran FG₁D*] no hauran *HANK* : no s'hauran *B*
59 *lo* qui sens vós està *AFG₁NBK*] cell *HD*

49, «A mal estrany és la pena estranya» (*manquen H[17-44]LMG₂*)
Variants de poc valor ecdòtic.

50, «Sí com aquell qui per sa infinitat» (*manquen H[5-44]LMG₂*)
En absència de *H*, una variant separa els grups *FG₁D* : *ANBK*.

13 No em marvell si jo ame vós tant *FG₁D*] perquè jo us ame tant *ANBK*

51, «Tal só com cell qui pensa que morrà» (*manquen LMG₂*)
Dues variants separen *HFG₁D* i *ANBK* (vs. 6 i 15). Una segona mà ha substituït les lliçons de *F* per les variants alternatives en els vs. 6, 7 (coincidint amb *N*) i 11.

6 que fermament no els gosa esperar *HF^{ac}G₁D* : e (que *N*) no tem prou
(preu *A*) ne ferm pot esperar *ANF^{ac}BK*
7 sens por vos desijar *HAF^{ac}G₁BKD* : a vós ferm desijar *NF^{ac}*

4. Cal recordar que en el manuscrit *N* manquen les darreres cobles del poema 98 i també els poemes 99 i 100; en aquests casos, doncs, *K* i el poc fiable *B* resten els únics testimonis d'aquest grup comparables amb *A*. Com vaig advertir en el meu estudi anterior (GÓMEZ 2017: 74 n. 5), he tingut molt en compte l'aparat crític de Roberth ARCHER (1997), tot i que he tornat a col·lacionar els testimonis, excloent-ne expressament —tot i aportar-ne lliçons, si convé— les cinc edicions del segle XVI (*abcde*) i els manuscrits *I* (*descriptus* de *A*), *C* (*descriptus* de *c*) i *E* (que contamina *bc* amb testimonis manuscrits). Per a la possible influència de l'edició *a* sobre els manuscrits tardans, especialment *G₂*, vegeu MARTOS (2014) i POVEDA (2015). El registre de variants és volgutament selectiu: prescindeixo de variants gràfiques o clarament poligenètiques, sense valor per a la filiació; també prescindeixo, en general, d'innovacions i variants singulars, especialment abundants en el testimoni *B*. Per claredat —i també per evitar la temptació d'atribuir cap valor a variants merament gràfiques— aplico a les lliçons un criteri de regularització gràfica, tret que l'anàlisi d'algun cas particular recomani de conservar-ne la grafia antiga.

11 conhort *HANF^{pc}G₁BKD* : record *F^{pc}*

15 Lo meu *esper HFG₁D*] esforç *ANBK*

53, «Ab tal dolor com l'esperit s'arranca» (*manquen LMG₂*)

Variants de poc valor ecdòtic.

54, «Qui, sinó foll, demana si m'enyor» (*manquen HLMG₂*)

Hi abunden les lliçons singulars de *A* (vs. 5, 7, 16, 25, 31, 36, 40), però els errors comuns, escassos i de poca entitat (vs. 8 i 42), confirmen l'oposició entre *FG₁* i *ANBK*. Tot i la dificultat de determinar la lliçó correcta, en el v. 8 l'error sembla de *ANBK*; en el v. 42, de *FG₁K*.

8 de *l'esperant* lo bé tan desijat *FG₁D*] sol esperant (esperat *A*) *ANBK*

41-42 passions d'Amor fan / Tembre i Fiar *estar* dins un (son *A*) *hostal ANBD*] estant *FG₁K*

55, «Per molt amar ma vida és en dubte» (*manquen LMG₂*)

Variants de poc valor ecdòtic. *A* presenta nombroses lliçons singulars (vs. 11, 14, 16, 18, 21, 29, 31), com també *H* (vs. 11, 16). *HD* aporten una variant interessant en el v. 44, després de l'afirmació que el bé d'amor «està prop del contentament»:

44 D'aquell ho dic (Dic-ho d'aquell *ANBK*) qui mor, desig finit *ANFG₁BK* : e que morrà si el (si *H*) desig és complit *HD*

56, «Ma voluntat, amant-vos, se contenta» (*manquen H[1-12]LMG₂*)

Variants de poc valor ecdòtic.

58, «Sí com l'hom ric que per son fill treballa» (*manquen LMG₂*)

Variants de poc valor ecdòtic, tot i que es constata una coincidència no casual entre *H* i *D* en el v. 36 i en la tornada, diferent de la que transmeten els altres còdexs.

7 entendre *HNFK* : atendre *AB* : comprendre *G₁D*

36 qui li dóna mesura (puntura *B*) *ANFG₁BK* : del qual és sa factura *HD*

41-44 *Dues tornades alternatives: ANFG₁BK : HD*

64, «Lo temps és tal que tot animal brut» (*manquen LMG₂*)

Variants de poc valor ecdòtic.

69, «Clar és e molt a tots los amadors» (*manquen HLMG₂*)

Variants de poc valor ecdòtic.

71, «Què m'ha calgut contemplar en Amor» (*manquen LMG₂*)

Hi ha algunes variants, encara que adiafores i de poca entitat (vs. 44 i 78), que perfilen l'oposició *HFG₁* : *ANBK*. D'altra banda, sol verificar-se la coincidència de *D* amb *H* i/o *G₁*.

13 En tot aquest *HANFBK* : En aquest temps G_1D
 44 on Déu *mai no ho consent FD*] *mai no HG₁* : no n'hi (mi *N*) *ANBK*
 78 Mourà apetit *HFG₁D* : Mou l'apetit *ANBK*
 82 membrant aquell abús *ANFG₁BK* : ab la pensa sens pus *HD*

75, «Qui és aquell qui en Amor contemple» (*manquen HLMG₁*)

En absència de *H* i G_1 , les variants més significatives confirmen l'oposició FDG_2 : *ANBK*, malgrat el comportament singular de *B* i, sobretot, la dificultat de destriar errors i lliçons correctes. Per exemple, en el v. 50 la identificació de Bacus, déu de les vinyes i el vi, com a «marit» de Ceres, deessa de les messes i el pa, no té tradició mitogràfica, però no desdiiu de l'ús de la tríada Ceres, Bacus i Venus en la literatura medieval.

1 Qui és aquell $FBDG_2$: Qual serà aquell *ANK*
 28 a llur poder Juno i Venus dan *mida FBDG₂*] vida *ANK*
 50 e son *marit*, qui Bacus se fa escriure FDG_2] i déu aquell *A* : e aquell déu *NB* : aquell déu *K*

76, «On és lo lloc on ma pensa repose?» (*manquen LM*)

G_2 (com també *E*) recull variants peculiars de *H* (per ex., 4 on aturar-me gose] ne on aturar gose HG_2E), però la resta de variants són poc significatives.

77, «No pot mostrar lo món menys pietat» (*manquen LMG₂*)

Variants de poc valor ecdòtic. Cal observar la preferència dels editors per la variant singular de *F* en el vers final de la tornada. Si fos correcta, la lliçó dels altres testimonis constituiria un error comú significatiu:

28 quan sobre mi és posat *F* : quan sobre mi és estat $AHNG_1BKD$

78, «No guard avant ne membre lo passat» (*manquen LMG₂*)

D recull nombroses variants peculiars de *H* (vs. 13, 16, 32, 33); les altres tenen poc valor ecdòtic.

80, «Tot llaurador és pagat del jornal» (*manquen HLG₂*)

En *A* aquesta esparsa completa el foli 189v després del poema 19 i l'esparsa 29. En absència de *HL*, *AM* comparteixen una variant mínima (v. 8) i es configura també el grup $AMNK$ (v. 10) contra FG_1BD .

8 que lo guardó *esper NFG₁BKD*] n'esper *AM*
 10 per (un *D*) altre hom com jo fer tant amar FG_1BD : per fer un hom aiant com jo amar $AMNK$

81, «Així com cell qui es veu prop de la mort» (*manquen HLG₂*)

Sense variants significatives.

82, «Quan plau a Déu que la fusta peresca» (*manquen HLMG₂*)

Sense variants significatives.

83, «Sí co·l malalt qui llong temps ha que jau» (*manquen HLMG₂*)Sense variants significatives. En *A* se'n recullen dues versions: la primera, dins una miscel·lània de poetes, com l'esparsa 82; la segona, dins la secció marquiana II.**87, «Tot entenent amador mi entenga»** (*manquen B[301-310]G₁[1-160]H[21-130]LM*)En aquest cas, la llacuna de *H* és deguda a un salt de còpia o a la pèrdua de folis en un antecedent, no pas en el manuscrit *H*.

El testimoni tardà G_2 (sovint també *E*) recull moltes variants exclusives de *H* entre els testimonis més antics (vs. 7-8, 16, 19-20, 144, 147, 154, 156, 158, 162, 163, 169, 171, 176, 184, 185, 192); a partir de la vintena cobla, *D* també sol llegir amb HG_2 (200-204, 221-225, 248, 301-304, 310, 318-319), mentre que en les cobles anteriors sol incorporar les innovacions habituals de *B* (vs. 19-20, 31, 37-40, 41-44, 46, 48-60, 66, 68, 80, etc.). Per a tots aquests casos, remeto a l'aparat d'ARCHER 1997.

Pel que fa als testimonis més antics, en absència de HG_1 hi ha oposició entre les lliçons singulars de *F* i les del grup $ANBK + DG_2$ (vs. 53-54, 85). No són variants mecàniques, sinó innovacions, però no és fàcil de determinar la lliçó autèntica: probablement, la de *F*. En presència de *H*, hi ha un error comú a $ANK + G_2$ (v. 157), tot i que es podria considerar poligenètic. En presència de HG_1 es verifica el grup $ANK(B)$ en tres errors contra lliçons probablement correctes de $HFG_1 + (B) DG_2$ (vs. 210, 250, 317). En un cas (v. 300), *H* + *D* coincideixen amb ANK contra $FG_1 + G_2$.

En conclusió, és evident que *A* davalla d'un antecedent comú amb NK (incloent-hi *B*, molt innovador), mentre que *H* remunta a un model molt peculiar, i no ofereix errors comuns que permetin d'emparentar-lo del cert amb cap branca: les lliçons comunes amb *F* i G_1 no són pas errors, mentre que la coincidència de *H* amb ANK en el v. 300 no és pas un error conjuntiu evident.

53 que del tot s'avorresca *F*: que tot de si·s partesca $ANBKDG_2$

54 son estament és entre mort e vida *F*: si·n (en G_2) part no·s (no *BD*) mor mas és cosa (quasi G_2) adormida $ANBKDG_2$

85 *L'arma pel cos a son delit s'enclina F*] per lo delit del cos l'arma $ANBKDG_2$

157 nom de *ferma* li'n sobra $HFB D$] fer mal $ANKG_2$

210 *l'amor* de la persona HFG_1BDG_2] la mort ANK

250 que *amor perdre* poria HFG_1BDG_2] amar no la ANK

300 *havent* tant lloc FG_1G_2] e ha HANKD : B *innova*

317 en cert cas mor nostra amor sensitiva HFG_1DG_2 : en cert pas mor aquesta amor lexiva ANBK

88, «Malament viu qui delit perd de viure» (*manquen LMG₂*)

D recull variants peculiars de *H*, tot i que poc significatives. De la resta de variants, és remarcable la difracció del v. 67, en què els editors solen acceptar la lliçó de *A* com a esmena —per conjectura?— d'un possible error d'arquetip (vs. 65-68):

Quan delit naix, la dolor jau mig morta,
i en poc instant aquesta met sa força;
desig, qui és passió d'*hom*, l'*esforça*,
e por de mal venidor la conforta.

67 dom lesforça *A* : dolasforça *F* : dolent la sforça (força *G₁*) HG_1NBKD

Si la lliçó de *A* és correcta, la lliçó de *F* (*dolasforça*) podria reflectir l'error de l'arquetip —una simple omisió de la titlla en *dō la sforça*, interpretat *dol asforça*—, mentre que la variant *dolent* fóra un intent d'esmenar la incoherència del substantiu masculí *dol*; per tant, G_1 compartiria un error conjuntiu, i potser separatiu, amb $HNBKD$. Cal remarcar la dificultat que un copista hagi estat capaç de detectar l'error i conjecturar l'esmena *dolent* > *d'om* que trobem en *A*.

89, «Cervo ferit no desija la font» (*manquen LMG₂*)

D recull variants peculiars de *H* (vs. 42, 45) i es verifica el grup ANBK (vs. 18 i 29).

18 per *a mon* contentar HFG_1D] al meu ANBK

29 E si ho compleix HFG_1D : Si tal cas ve ANBK

42 dels pensaments meus ab varietat $ANFG_1BK$: mos pensaments ab tal varietat *HD*

45 Si *punt* d'enuig $ANFG_1BK$] gens *HD*

90, «No es meravell algú perquè m'enyor» (*manquen LMG₂*)

El grup ANBK es verifica en els vs. 3 i 17:

3 tant com *major part d'aquell* jo sentí HFG_1D] major d'aquell part ANK, d'aquell major part *B*

17 Si cas semblant *a degú veig* passar HFG_1D] veig a degú (a dalgú *K*) ANBK

Però l'agrupació dels testimonis és encara més evident en el v. 19, en què potser caldria reconsiderar la lliçó comunament acollida pels editors (vs. 17-20):

Si cas semblant a degú veig passar,
jo em dolc pus fort, e, planyent, he delit;
planc ell e mi, e *am l'oi* e despit
del *que* jamás sentí lo mal d'amar.

19 am lo ye *HF*: ab loi he G_1 : am loy e *D*: trobe gran *ANBK*
20 que *F*: qui *HANG₁BKD*:

Els editors han acceptat fins ara la proposta de divisió de *D* (corrompuda en G_1 *am* > *ab*), la qual genera una paradoxa («am l'oi») sens dubte interessant: el poeta es complau en l'odi que li inspiren els qui no estimen. Ben mirat, però, sembla que la divisió més coherent amb el context és la transmesa per *HF*, que ortogràficament regularitzada diu: «planc ell e mi, e am-lo, i he despit / del qui (que *F*) jamás sentí lo mal d'amar». La simpatia del poeta envers el seu semblant es tradueix no solament en compassió, sinó també en un afecte («am-lo») contraposat al rebuig («he despit») que li inspiren els altres. L'error de divisió de G_1 i *D* es pot considerar poligenètic, però la innovació del grup *ANBK* és una banalització clarament monogenètica i constitueix un error conjuntiu i separatiu.

92, «Aquelles mans que jamás perdonaren» (*manquen LMG₂*)

Cal remarcar que en el cançoner *A* les cobles VII-XII (vs. 61-120) s'han copiat al marge, probablement per la mateixa mà, que ha saltat per error un foli en el procés de còpia; és probable, doncs, que la font d'aquestes cobles sigui el mateix antígraf *A'*. També en *H* s'ha copiat al marge la cobla XXII (vs. 211-220).

El grup *NBK* es confirma sobretot en la innovació del v. 48, que *A* no comparteix; tampoc no es troben errors significatius que vinculin exclusivament *A* amb *NBK* i, per tant, la possible pertinença d'aquest poema a λ . L'antic testimoni *H* presenta un gran nombre de variants, sovint compartides amb *D*, que l'oposen a la resta de manuscrits (vs. 12, 18, 47, 59-60, 68, 196, 198, 204, 209, 228). No obstant això, *AH* coincideixen en cinc llocs rellevants: en quatre, contra *F* (vs. 109, 181, 214, 247); en un cas, no separatiu, contra *NF* (v. 124). Es perfila, doncs, amb la cautela deguda, una relació hipotètica $[(HD)A]$ (*NBK*), amb la possibilitat que *D* se separi de *H* en alguns casos significatius per contaminació.

48 e d'un costat és apetit sensible *HAFG₁D*: e par a mi que's pot dir irascible *NK*: *B innova*

109 Son espirit *ab lo cos jo* contemple *F*] sens lo cos jo *HANBK*: absent lo cos (*seguit de raspat G₁*) G_1D

124 e sent dolors que amb si *delits* comporten $HAG_1B^{pc}K$] dolors $NFB^{ac}D$

181 Tot ver amic a son *ver* amic ama FG_1] bon $HANBKD$

214 Fallint lo sant, *defall* la sua festa FG_1D] falleix $HANBK$

247 Feri'ls amor de no curable plaga FG_1D : Amor e mort feriren (ferien A) d'una plaga $HANBK$

L'error de $NFB^{ac}D$ en el v. 124 no té gaire valor ecdòtic: no és clarament conjuntiu, perquè les repeticions dels vs. 123-124 el faciliten («adés me *dolc*, puix *dolor* no sent gaire, / e sent *dolors* que ab si *delits* comporten») i, sobretot, no és pas separatiu, perquè resulta molt fàcil d'esmenar a la llum del context i de l'oposició *dolor/delit*, extremament tòpica. Per tant, encara que es tractés d'un descuit imputable a l'arquetip, els copistes més atents l'haurien pogut esmenar independentment.

En el v. 48 NK presenten probablement una innovació inspirada per la precisió escolàstica del v. 45 («Ell pot ser dit voler concupiscible»); el testimoni B també incorpora aquest concepte en una innovació al v. 46 (puix molt de l'arma toca] car l'irascible toca B). A llegeix amb els altres testimonis contra NBK .

En el v. 109 sembla que el context recomana d'excloure la lliçó *ab ... jo* de F , mentre que una de les altres dues lliçons hauria de constituir una conjectura (sens ... *jo* $HANBK$: absent DG_1 sense el pronom *jo*, probablement raspat en G_1). Per a explicar la gènesi dels possibles errors i conjetures, cabria especular amb la possibilitat que l'arquetip, o un subarquetip, contingués una lliçó problemàtica, com ara *absent ... jo* (hipermètric), o un error *ab ... jo* amb el primer mot corregit poc clarament en *sens*.

Les variants del v. 181 són adiafores, tot i que la fórmula sentencirosa sembla abonar la de FG_1 . En el v. 247 sembla que FG_1D transmeten la lliçó autèntica; com en molts altres casos —si no parlem de variants redaccionals—, es fa difícil d'entendre l'origen de la variant de $HANBK$.

93, «Qui serà aquell del món superior» (*manquen F[25-72]LMG₁G₂*)

La majoria de les variants són poc significatives o poligenètiques. H presenta lliçons singulars. Almenys en els vs. 3 i 81 és remarcable la coincidència de A amb HD contra NF , mentre que no tenim cap indicatiu de relació de A amb NBK . A parer meu, en el v. 63 (en absència de FG_1) és probable que la lliçó *tol*t de HD i N sigui un error poligenètic per *col*t (participi de *colre*), testimoniats per AK i per l'error *cal*t (*i. e. cald*) de B .

3 on serà *aquell afront NFBK*] aquella font HAD

63 e que lo dol, si és *tolt*, ix d'om tard *HND*] colt *AK* : calt *B*
81 *Un gran delit en ma pensa's nodreix NFBK*] Algun *HAD*

94, «Puix me trob sol en amor, a mi sembla» (*manquen H[1-96]LM*)
En els llocs crítics significatius, *A* llegeix amb *HD* (o amb *D* en absència de *H*) contra *NF*. Les variants del v. 75 es poden considerar poligenètiques, però en els vs. 72, 104, 126 i 127 *AD* o *HAD* trasmenten innovacions clarament monogenètiques.

72 perquè de goig *la sabor jamás taste NFG₁BKG₂*] no haja franc arbitre *AD*

75 si res començ, *jo·n* (jo·m *A*) *corromp* lo principi *ADG₂*] jon torromp *F* : jo enterrump *G₁NBK*

104 d'ells naix fill bord *als* (*om. D*) *engendrants* (engendrats *G₁BG₂*) *contrari NFG₁BKG₂D^{pc}*] als engendrants dessemble *AH* : en contrari dessemble *D^{pc}*

126 l'esperit *sol NFG₁BKG₂*] seu *H* : nuu *AD*

127 E res de mi ne *del món jo* (no *F*) *cobege NFG₁BKG₂*] fora mi *AHD*

La lliçió de *D* en el v. 104 és poc clara: ratlla *gendrants* i copia *dessemble* al final del vers, i no sembla que ho faci en un moment posterior. En resulta el vers «d'ells naix fill bord en contrari dessemble». En tot cas, coneix les variants dels altres grups, i contamina.

95, «Què val delit puix no és conegut» (*manquen H[9-76]LMG₁K[9-16]*)

En l'única cobla transmesa per *H* hi ha un tret d'afinitat entre *A* i *HD* (v. 3), però molt poc significatiu. En absència de *H*, l'afinitat es manté amb *D* (vs. 23-24), mentre que no es constaten errors comuns entre *A* i *NBK*. *AF* conserven probablement un error d'arquetip en el v. 10, que ha generat diverses innovacions en els altres grups. En el v. 26, el context paradoxal dificulta la discussió de les variants: a parer meu, els copistes de *F* i *A* haurien pogut introduir l'esmena *dolor* independentment (cf. v. 27: «ne d'on ma *dolor* ve»); en direcció contrària, la coincidència entre *NKDG₂* hauria estat més fàcil en *delit* que no pas en *plaer*, aquesta és, doncs, probablement (i d'acord amb Archer) la lliçió correcta.

3 vos haureu *atraçat* (atracat, atrasat) *NFBG₂*] atractat *HAKD*

10 ab molt extrema ardor] ab molt estremador *AF* : ab molt estremamor *NB* : ab molt estremat cor *D* : ab estremat ardor *G₂*

23-24 ne (no *N*) *planc* lo dan per on ma *dolor* ve, / mes l'aspra mort *NFBKG₂* : e no·m *dolc* molt com delits perduts he, / mes *planc* la mort *AD*

26 ja (jo *A*) sent *dolor* com mon cor mal sosté *AF*] *plaer NKDG₂* : *B in-nova*

96, «Si per null temps creguí ser amador» (*manquen H[1-24] LMF[41-60]G₁*)

La majoria de les variants són singulars o poligenètiques. El grup *NBK* es mostra constant excepte en el v. 28 (podrir *FBKDG₂*: pudir *HAN*), però no és segur que es tracti d'un error conjuntiu ni separatiu. *A* presenta algunes possibles innovacions o errors comuns amb *HD* o amb *D* en absència de *H* (v. 22); en canvi, no comparteix cap possible error amb *NBK*.

22 com pecejat *NFBKG₂*: que peces tot *AD*

28 e fas *podrir* les carns *FBKDG₂*] pudir *HAN*

51 de *sa* vida *HADG₂*] la *NBK*; membrant *ANBKG₂*; pensant *H*: acordant *D*

59 o que almenys del món (d'amor *A*) *AHDG₂*: o que del món almenys

NBK

97, «La gran dolor que llengua no pot dir» (*manquen LMF^l[1-24] G₁*)

Copiat dues vegades en *F*: primer (*F^l*) només tres cobles (vs. 25-44) intercalades dins el poema 96; després (*F²*), al final de la secció marquiàna del cançoner (fs. 154v-155v). Variants graficolingüístiques i errors singulars o clarament poligenètics de poc valor ecdòtic.

98, «Per lo camí de mort he cercat vida» (*manquen H[9-76]A[65-72] LMN[41-76]G₂*)

La majoria de les variants són singulars o poc significatives. En el v. 9, la lliçó de *N* és ambigua (més aviat *complaxenca* que no pas *complayenca*) i, en tot cas, *BK* no comparteixen l'error de *A*. En el v. 13, *A* presenta un error que deriva clarament de la variant testimoniada per *D* i *NK* (*B* innova): és el reflex d'un antecedent comú a aquests còdexs, si no és que l'error s'ha d'imputar a un hipotètic antecedent de *FG₁*.

9 Gran és mon dan, segons ma *complaxença FG₁KD*: complanyença *A*: complaxença *N*: lo primer plaure *B*

13 en mi no pusch trobar àls sinó *perdre FG₁*] tolre *A*: dolre *NKD*: *B innova*

99, «Aquesta és perdurable dolor» (*manquen H[1-24]LMNG₂*)

En absència de *N*, *BK* són els únics representants, poc fiables, del grup. Les variants són molt poc significatives i adiafores, i no permeten de treure'n conclusions segures. S'observa que *A* no comparteix una variant exclusiva de *BK* (v. 51) i que, amb o sense *BK*, sol llegir amb *HD* (vs. 26, 51, 54, 70) contra *FG₁*, tot i que es tracta de variants d'escàs valor ecdòtic.

- 26 *abans* que en paradís FG_1] primer $HABKD$
 51 Tu, Pietat, no vulles *parlar* tant $HAFG_1D$] plorar BK
 54 *lo* per què am FG_1BK] ço HAD
 70 perdut l'onest voler, no vol que *am* $HABKD$] l'am FG_1

100, «Entre Amor só portat e Fortuna» (*manquen LMNF[161-208]G₂*)

En absència de N , BK són els únics representants, poc fiables, del grup, però es confirma que A no llegeix amb BK en els vs. 46, 76, 152, i que, en canvi, llegeix amb HD en els vs. 76 i 112. També es constata l'oposició $HABKD : FG_1$ en els vs. 32, 57, 101, 110, 132, i potser el grup HD (v. 225). Hi ha variants dubtoses que podem considerar adiafores (57, 95, 101) i/o poligenètiques (vs. 25, 95). La triple difracció del v. 32 podria reflectir una omisió d'arquetip resolta diversament per G_1 , la mà correctora de F i l'antecedent de $HABKD$; o bé, si la lliçó de $HABKD$ fos autèntica, l'omisió seria imputable a l'antecedent de FG_1 . Vegeu un altre cas de difracció triple en el v. 76.

- 1 *só portat*] posat G_1D
 8 caure deu l'hom guiat per *via* cega $HAFG_1^{pc}B$] guia $G_1^{pc}KD$
 25 tals delits emprengueren FG_1DK] aprengueren HAB
 32 lo seu desig *contentar* se defensa $HABKD$] *om. F^{pc}*: de haver F^{pc} : per l'altre G_1
 46 car l'*hom* (hom HAD) *és dit més* per la part de l'arma $HAFG_1D$] definit és l'hom BK
 57 com *grosser* herbolari $HABKD$] lo *grosser* FG_1
 76 o canvi pren qui's *pren ab* mà estreta FG_1] rep ab HAD : per BK
 95 de lluny mirat (mirant A), lo camí *és placent* costa $HAFG_1$] pla sens costa BKD
 101 a les honors *grans* pensaments segueixen $HABKD$] vans FG_1
 110 en poc temps cau e *molt poc* la se'n porta $HABKD$] molt poc temps $F^{pc}G_1$: poc temps F^{pc}
 112 la sanitat, *mal poc la'ns* (la B) *té* defensa FG_1BK] *és* per xic mal defensa (ofesa A^{pc}) HAD
 132 on *en* dolor la virtut no se'n guasta FG_1] cap $HABKD$
 152 ne han alegres vides $HAFG_1D$: n'atenyen plaents vides BK
 225 Si Déu a l'hom *grosser lo* plau defendre AFG_1BK] no HD

A parer meu, d'aquest escrutini de variants se'n poden treure algunes conclusions remarcables. Dels trenta-tres poemes que acabem d'analitzar, pràcticament la meitat no aporten variants significatives; en canvi, n'hi ha vuit que certifiquen el grup $ANBK$ (50, 51, 71, 75, 80, 87, 89, 90) i set que no solament s'hi oposen, sinó que perfilen un parentiu entre A i HD (92, 93, 94, 95, 96, 99, 100). El hiat que s'obre

entre els poemes 90 i 92 és molt evident, i fa pensar que l'antologia λ es cloïa amb el poema 90 i no contenia ni els «Cants de mort» (92-97) ni els poemes 98-100, que el compilador de *A*' degué trobar en una altra font, molt afí a *H*, *D* i *G*₂.

Projectar aquests resultats sobre la seqüència del cançoner de París ajuda a entreveure'n l'organització:

Secció I: 75, | 17, 16, 14, 11, 9, | 100 [...] 99, 98, 97, 96, 95, 94, 92 [...] | 45, 55, 54, 3 | [...] 1, 2, 3, 4, 5, 6, | Z, | 93 [...];

Bloc a part: 83 [...] 82;

Secció II: 87, | 51, 83, 46, 44, 37, 36, 34, 33, 28, 27, 21, 19, 29, 80, | 76, 78, 81, 88, 89, 90, | 23 [...] 38, | 49 [...] 50, 53, 56, 58, 69, 71, 64, 77, | 13 [...] 39, 18, 42, 32 [...] 30, 26, 24, 10, 31

Negreta: errors comuns *ANBK* i sèries compartides per *AL*

Subratllat: errors comuns *A(LM) + H(D)*

Cursiva: poemes de numeració inferior a 45 no compartits amb *L*

Barra vertical (|): separació hipotètica de les sèries constituents de la compilació

Ombrejat: abast hipotètic de l'antologia λ (els poemes 54, 55, 82 i 83 són dubtosos)

Tot indica que, en la secció I, el compilador de la miscel·lània hi recollí una part força reduïda de l'antologia λ : certament, dels primers poemes de la sèrie (3, 5) potser ja en disposava gràcies a un altre testimoni que li proporcionà la sèrie contínua 1-6;⁵ però no hi ha dubte que de l'antologia λ en va copiar, en ordre invers, els cinc poemes successius (9, 11, 14, 16, 17) i una composició tan singular com és ara l'extens poema mitològic «Qui és aquell qui en Amor contemple» (75), que inaugura la secció. Gràcies a *L* sabem que l'antologia λ tam-

5. Per tant, el compilador pogué contaminar entre aquests dos testimonis. Això podria explicar algunes coincidències puntuals entre *A* i *LNBK* contra *FG₂D* en el poema 5 (vs. 12 i 30): 12 mai lo Satan lo pog ben discernir *FG₂D*] aquell pog *ALNK* : lo pogue *B*; 30 só restat malmirent *F*] só estat *ALNBK* : seré estat *G₂D*. D'altra banda, recordeu que el compilador disposà encara d'un tercer testimoni del poema 3, amb l'incipit correcte «Alt e amor», en oposició a la variant «Per molta amor» de la versió inclosa dins la sèrie canònica dels testimonis *A²LNF^{inc}BK*. Sobre les coincidències entre *A¹* i *DG₂E* en aquest incipit —en *H* manquen accidentalment els poemes 1-6—, vegeu més avall les conclusions dels apartats 3 i 4.1.

bé incloïa el llarg poema teòric «Los ignorants Amor e sos exemples» (45), però és possible que el nostre compilador ja el conegués a partir d'una altra font. Les variants de les cançons 54 i 55 no aporten indicis prou segurs. Per contra, és ben segur que la resta de poemes de la secció I no procedeixen pas de λ : la sèrie contínua 92-100 —amb el poema 93 desplaçat al final de la secció— davalla molt probablement d'un antecedent emparentat amb H , D i G_2 . El poema 7 apunta vers la mateixa agrupació textual (GÓMEZ 2017: 79-86), però aquesta afinitat no és pas provada en el cas de la sèrie contínua 1-6, en què, a més a més, manca el testimoniatge de H .

La secció II es nodreix fonamentalment de l'antologia λ : en davallen amb certesa l'extensa composició teòrica «Tot entenent amador mi entenga» (87), que obre la secció, i probablement tots o la majoria dels poemes que conformen les tres sèries saltuàries 51-29, 76-90 i 49-77, amb les esparses 29, 80, 81 i 83 redistribuïdes per a completar espais buits de pàgines diverses —en un bloc a part s'han copiat també les esparses 82 i 83. La tercera d'aquestes sèries s'emmarca entre dotze poemes de numeració inferior a 45 que, com hem dit, ofereixen d'entrada tot l'aspecte d'un apèndix o suplement aliè a l'antologia λ .

Podem assumir, doncs, que conservem dos testimonis de l'antologia λ : un de truncat en el cançoner L i un de complet, tot i que lleugerament desfigurats, en el cançoner de París. Tot fa pensar que es tractava d'una selecció saltuària però conforme a l'ordre canònic, emparentada amb els testimonis NBK , i que abastava una quarantena de composicions marquianes entre els poemes 3 i 90. En canvi, la sèrie 92-100 del testimoni A davalla probablement d'una altra font, emparentada amb els testimonis H , D i G_2 . Les sèries 1-7 i 45, 55, 54, 3 del cançoner de París encara plantegen diversos interrogants.

3. ELS POEMES SUPLEMENTARIS: REFLEX D'UNA TERCERA FONT?

Els dotze poemes que, presumiblement, s'afegeixen als materials de l'antologia λ cap al final de la secció II (23, 38, 13, 39, 18, 42, 32, 30, 26, 24, 10, 31) plantegen algunes dificultats d'anàlisi: són peces breus,

amb poques variants significatives, i no podem garantir que totes davallin d'un mateix antecedent i que se'n pugui fer cap deducció conjunta, atès que no presenten l'aspecte d'una sèrie ordenada. A més a més, cal lamentar, com de costum, les llacunes freqüents del testimoni *H*. No obstant això, els pocs indicis que proporcionen són prou homogenis per a poder treure'n també algunes conclusions.

10, «Sí com un rei, senyor de tres ciutats» (manquen *LMG₁*)

A presenta un gran nombre de variants singulars (vs. 3, 13, 14, 15, 28, 31) o emparentades exclusivament amb *E* (vs. 4, 21). En el v. 21 s'insinua una possible relació entre *A* i *HDG₂*.

4 Mai lo vencés *HNFKDG₂* : vencés aquell *B* : Lexa [= lleixà?] vençut *A* :
La ja [L'haja?] vençut *E*

21 tot m'ha (mal *F*) vençut *NFBK*] ell *HDG₂* : er *AE*

13, «Colguen les gentes ab alegria festes» (manquen *HLMG₁*)

A presenta alguns errors singulars (vs. 4, 30) o emparentats amb *E* (v. 20). L'única variant significativa assenyala un possible error conjuntiu, no transmès per *A*, que relaciona *NBK* i *DG₂^{pc}*.

28 Lo meu cos nu, qui de *plaer* no pensa *AFG₂^{ac}*] paor *NBKDG₂^{pc}*

18, «Fantasiant, Amor a mi descobre» (manquen *HLMG₁*)

A presenta algunes variants singulars o emparentades només amb *G₂* i *E* (vs. 17, 48). L'esmena del v. 48 sembla atribuïble a la primera mà, però feta en un moment posterior, en què hauria pogut tenir accés a un altre testimoni més proper a la lliçó canònica (amb el qual també hauria recuperat el v. 44, omès en la primera còpia i després copiat al marge dret, amb un signe de crida).

17 si fos Amor *substança raonable NFBKD*] alguna cosa estable *AG₂* :
cossa per si estable *E*

48 aquell plaer que en (que *A^{pc}*) fastig volant passa *A^{pc}NFBKD* : aquell
desig del momentat (momenta *EG₂*) delicta *A^{ac}EG₂*

59 Ço fai (Açò fa *A*) Amor *ANFKG₂* : Amor ho fa *BD*

23, «Lleixant a part l'estil dels trobadors» (manquen *HLMG₁*)

Variants de poc valor ecdòtic.

24, «No sec lo temps mon pensament immoble» (manquen *H[1-28] LMG₁*)

A presenta un nombre extraordinari d'innovacions o variants singulars (vs. 1, 6, 9, 10, 11, 12, 14, 24, 27, 28, 31, 34, 38, 40), algunes recollides

per testimonis tardans com *B* (vs. 2, 25, 39) i *E* (vs. 8, 17, 21, 39). La resta de variants tenen un valor ecdòtic molt escàs i no confirmen ni desmenteixen altres relacions de parentiu.

26, «Jo crid lo bé si en algun lloc lo sé» (*manquen A[1-24]LMG₁*)

Per a les cobles omeses en *A*, vegeu el comentari del poema 30. El text presenta poques variants significatives. El grup *NBK* coincideix amb *H* contra *F* i *DG₂* en el v. 24; en el v. 25 també es confirma el grup *NBK* i una coincidència parcial amb *H*, mentre que *A* llegeix amb *FDG₂*. En el v. 42, un antecedent de *A* pot haver substituït deliberadament Orígenes, pare de l'Església, pel pagà Hermògenes, considerant-lo més coherent en una llista que inclou Aristòtil, Plató i Sèneca com a exemples d'«enginy» excel·lent (vs. 41-42: «On és l'enginy d'Aristòtil trobat, / d'Origenès, Sèneca e Plató); la proposta és seguida per *G₂* i *E*. *A* presenta alguna variant singular (v. 55).

24 qui d'honor *no s'aombren* (o nos aombren?) *FDG₂*] se desombren *HNBK*

25 Als (Los *A*) hòmens morts d'actes *bons no desombren AFDG₂*] honests aombren *NBK* : honests desombren *H*

42 d'Origenès *HNFBKD* : d'Hermogenès *AEG₂*

30, «Vengut és temps que serà conegut» (*manquen HA[17-60]LMD¹[57-60]D²[57-60]G₂*)

Cal observar que en *NBK* i en *D¹* el poema 30 apareix com a continuació de l'esparsa 29; això propicià en *D* una segona còpia del poema (*D²*) sense aquest fals incipit.

Després del v. 16, en *A* manquen cinc cobles i la tornada, i tot seguit s'ha copiat el poema 26 sense les tres primeres cobles: sembla, doncs, que tots dos poemes ja anaven seguits en l'antígraf *A¹* i que un copista degué saltar un foli per error o pèrdua material.

Aquests pocs versos de *A* proporcionen algunes dades significatives, coherents amb les que s'observen en el poema 26. *A* no llegeix amb el grup *NBK* (vs. 6, 16); en dos casos (vs. 9, 16) llegeix amb *D* —en absència de *H* i *G₂*— i també amb *E* contra els altres testimonis.

1 Vengut és temps *NFG₁BKD¹D²* : Junt és lo temps *A*

6 Lladoncs no·l val *AFG₁D¹D²* : no li valrà *NBK*

9 Ans del perill se deu *fer lo cor fort NFG₁K*] metre·l conhort *AD¹D²* : *B innova*

16 més (pus *AD¹D²*) prop de si és (*e D²*) les dones veer *AFG₁D¹D²* : a (*e K*) contra si practica tal mester *NK* : *B innova*

31, «Molts hòmens oig clamar-se de Fortuna» (*manquen H[1-11] LMG₁*)

El grup *NBK* es confirma en els vs. 3-4 i també en el v. 22, tot i que *B* ha pogut esmenar fins i tot per conjectura. *A* presenta nombroses variants singulars (vs. 1, 12, 15, 16, 18, 19, 21, 24, 26, 30, 31, 37) i es confirma que no llegeix amb *NBK*, sinó més aviat amb *G₂* i *HG₂* (v. 23). No obstant això, en el v. 4 consigno una altra coincidència exclusiva amb *E* en una lliçó que una mà correctora ha esmenat d'acord amb *FDG₂* (en absència de *H* i *G₁*).

3 volents ab lei (leis *AD*, lleis *G₂*) fer amigables pactes *AFDG₂* : volents fermar ab ella uns tals pactes *NBK*

4 donant-los bé e que *FDG₂* : tant (tals *E*) qu'en lur bé en per (per *om. A*) *A^{ac}E* : donant-lurs bé e que *A^{pc}* : que'ls donàs bé e que (per *B*, e *K*) *NBK*

22 que *tan gran* pes ab *llur* força retinguen *HAFBDG₂*] ab lur ... tan gran *NK*

23 ne ginys no fan *NFBKD* : ne ginys ne arts *HAG₂*; que d'alt en baix no vinguen *HNFBKD* : no faran que no vinguen *AG₂*

32, «L'home pel món no munta en gran valer» (*manquen LM*)

En *A* hom tornà a copiar-ne la primera cobla (*A²*) després del poema 31 (f. 209v), potser recollit d'un model ordenat segons l'ordre canònic. En *D* se'n copien dues versions completes (*D¹* i *D²*) amb incipits diferents, i és també per això que, tot i que ja era present en *G₁*, s'ha tornat a copiar en *G₂* amb l'altre incipit.

Els testimonis *BD²* solen llegir conjuntament (vs. 15, 31, 33), cosa que explica la separació puntual de *B* respecte de *NK* (v. 31). El cançoner *A* presenta nombroses variants singulars (vs. 14, 30, 32) o comparatides només amb el manuscrit tardà *E* (vs. 4, 12, 13, 15, 21, 24, 33, 36-38), no incloses en l'escrutini: en un poema tan breu, són coincidències molt significatives. També ho és la coincidència de *A* i *E* amb l'esmena que la primera mà de *G₂* practica en el v. 12, indicatiu de contaminació. Tant l'incipit «Pujar no pot...» com el v. 16 defineixen el grup *HAD¹G₂* (també *E* en tots dos casos), i encara s'hi perfila el subgrup *HD¹* (v. 27). Aquests indicis autoritzen a esbossar, per a aquest poema, l'esquema de relacions següent: *F G₁ [(HD¹)G₂(AE)] [NK(BD²)]*.

1 L'home pel món no munta *NFG₁BKD²* : Pujar no pot negú (algú *A¹D¹G₂*) *HA¹A²D¹EG₂*

12 mas l'esturment sonant bé (ben *NBKD²*) acordar *HNFG₁BKD¹D²* : mas (menys *E*) de saber (l'esturment sonant *ratllat G₂^{ac}*) l'esturment acordar *AE G₂^{pc}*

15 arreus *HANFG₁KD¹G₂* : mijans *BD²*

16 en la virtut *que-s nomena moral NFG₁BKD²*] que l'haver d'hom hi cal *HAD¹EG₂*

27 no és hom per bo tengut *ANFG₁BKD²G₂*: no consec (consegueix *D¹*) hom virtut *HD¹*

31 per actes *s'han* (fan *G₁*) a *pendre* (o *apendre*) *HAFG₁D¹G₂*: deven prendre *NK*: poden prendre *BD²*

33 No-s conquerran (conquiren *D¹*) *HANFG₁KD¹G₂*: No conquer hom *BD²*

38, «Si bé mostrau que mi no avorriu» (*manquen LMG₂*)

Variants poligenètiques o singulars i de poc valor ecdòtic.

39, «Qui no és trist, de mos dictats no cur» (*manquen LMG₂*)

A presenta nombroses lliçons singulars (vs. 16, 26, 29, 35, 36) o emparatades amb les del testimoni *E* (vs. 31, 40). *E* també recull l'única variant de *AB* mínimament significativa:

18 *d'amor les festes colre HNFKD*] les festes d'amor *G₁*: les penses d'amor *ABE*

42, «Vós qui sabeu de la tortra el costum» (*manquen LFG₂*)

Manca en *F* juntament amb les còbles II-VI del poema 41 i la cobla I del 43. La tradició d'aquest maldit, de datació molt primerenca, potser 1424 (GÓMEZ & PUJOL 2008: 24-25), ofereix algunes particularitats: per començar, es conserva en el cançoner de l'Ateneu (*M*); pel que fa a *H*, cal advertir que no s'inclou pas en la primera secció marquiana, la més extensa, sinó en una segona secció (*H₂*), afegida posteriorment (TORRÓ 2010: 384-390); finalment, cal recordar que la cobla V (vs. 33-40) és citada en *Lo conhort* de Francesc Ferrer (*A²M²*, manca en *L* per la pèrdua d'un foli).

Un nombre molt elevat de variants comunes revelen un antecendent comú a *AM* (vs. 6, 8, 9, 19, 20, 21, 22, 24, 32, 34, 35, 36), mentre que alguns petits errors singulars —de *M* (v. 8) i de *A* (v. 17, 24)— fan pensar que l'un no és còpia de l'altre. A diferència dels poemes anteriors, en aquest cas el testimoni *E* no sol coincidir amb *AM*.

En la triple difracció del v. 32 es confirma el grup *NK*, i en la del v. 38 (ha-hi: voleu) trobem *H₂NBK* en oposició a tots els altres testimonis. *AM* no presenten errors comuns amb *H₂* ni amb *NBK*.

Ferrer (*A²M²*) cita la cinquena cobla amb dues variants comunes amb *AM* (v. 34, 39), però no en recull d'altres (vs. 35, 36) i n'ofereix moltes de pròpies (vs. 37-40). Encara que Ferrer —o la seva tradició— podria haver innovat, també és probable que hagués conegut una versió primerenca del poema, lleugerament diferent de la transmesa per

l'arquetip i testimoniada per manuscrits antics com ara G_1 , H_2 o N . Això confereix un interès especial tant a les seves lliçons particulars com a les seves coincidències amb AM .

- 6 ne's posa mai en *verd* arbre fullat H_2NG_1BKD] lo AM
 8 per gran *desig* H_2NG_1BKD] voler AM
 9 E no *cuiden* H_2NG_1BKD] penseu AM
 17 E coneixent H_2NG_1BKD : Vós coneixeu AM
 19 en ver H_2NG_1BKD : en pler AM
 20 en (a B) vós amar, se tengra (té H_2) H_2NG_1BKD : de vós amar se dara AM
 21 l'ensutzeada H_2NG_1BKD (amb diverses variants formals) : molt sutzeada AM
 22 les *pagues* del peccat H_2NG_1BKD] plagues AM
 24 vostre *servir* H_2NG_1BKD] servei AM
 32 e tortra o becada H_2G_1BD : tortra o cogulada NK : o tortres sens (sen M) tardada AM
 34 responeu *tost* H_2NG_1BKD] prest AMA^2M^2
 35 cridarán $H_2NG_1BKDA^2M^2$: nomenaran AM
 36 ja no us mostreu (no us mostreu gens A^2M^2) en l'oir empatxada H_2NG_1BKD : en lo respost no us mostreu empatxada AM
 37 entrogant: «Amics, e què voleu? H_2AMNG_1BKD : dient: «Senyors, e què és lo que voleu? A^2M^2
 38 En dret (fets AM) d'amor ha-hi (voleu H_2NBK) res que jo fer pusca? H_2AMNG_1BKD : Ha-hi res a fer que en servei d'amor puixa? A^2M^2
 39 Tracte (D'acte B) semblant H_2NG_1BKD : en (que en A^2M^2) tracte tal AMA^2M^2 ; cusca H_2AMNG_1BKD : fluixa A^2M^2
 40 presta seré a quant demanareu H_2AMNG_1BKD : si us n'informau, així ho trobareu A^2M^2

Encara que aquests dotze poemes no se succeeixen segons l'ordre canònic (23, 38, 13, 39, 18, 42, 32, 30, 26, 24, 10, 31) —i encara que la llacuna entre els poemes 30 i 26 sembla deguda al salt d'un foli a partir d'un antígraf (A^2) que presentava la mateixa disposició—, la repetició de la primera cobla del poema 32 al final del poema 31 fa pensar que, si més no, aquest darrer poema procedeix d'una font que contenia els poemes 31 i 32 en l'ordre canònic.

Pel que fa a la filiació, la conclusió més evident és que aquests dotze poemes no tenen res a veure amb l'antologia λ . Certament, A no presenta aquí variants o errors comuns amb NBK , sinó que més aviat se'n separa (vegeu 30, 6, 16; 31, 3-4, 22; 42, 32); per contra, sí que ofereix algunes coincidències significatives amb $Hi/o Di/o G_2$ (vegeu

10, 21; 18, 17, 48; 26, 42; 30, 9; 31, 23; 32, 16, en què també coincideixen amb *E*); malauradament, les nombroses llacunes de *H* dificulten molt l'anàlisi. En el poema 42 es confirma clarament l'estreta proximitat entre els cançoners de París i de l'Ateneu (*AM*).

Però la característica més remarcable de la fesomia textual de *A* en aquest grup de poemes és el nombre extraordinari de variants singulars que ofereix (vegeu també l'anàlisi dels poemes 54 i 55), així com de variants compartides exclusivament amb testimonis tardans com ara *B* (24, 2, 25, 39; 39, 18) o, més sovint, (*D/G*₂ +) *E* (10, 4, 21; 13, 20; 18, 17, 48; 24, 8, 17, 21, 39; 26, 42; 31, 4, 23; 32, 4, 12, 13, 15, 16, 21, 24, 33, 36-38; 39, 18, 31, 40) —dues d'aquestes lliçons (18, 48; 31, 4) han estat esmenades pel mateix copista de *A* o per una altra mà molt semblant.

Aquesta afinitat tan particular i localitzada amb el testimoni *E* demana una atenció particular. Com és sabut, el cançoner *E* (Madrid, Biblioteca Nacional, ms. 3695 [*olim* M 58]), acabat de copiar a València l'1 de maig de 1546 per Jeroni Figueres, conté una epístola dedicatòria de don Lluís Carròs de Vilaragut, batlle general de València, a la noble dona Àngela Borja de Carròs de Vilaragut, en què assegura d'haver restituit l'«original scripció» de les obres del poeta col·locant diversos manuscrits del segle XV i les dues edicions barcelonines de 1543 (*b*) i 1545 (*c*).⁶ Albert LLORET (2013) ha demostrat amb tota mena de detalls que el testimoni *D* fou el manuscrit sobre el qual treballaren els impressors de l'edició *b*, cosa que bastaria a explicar les nombroses coincidències textuais de *E* amb *Dbc*. No obstant això, *E* testimonia sovint, no solament una notable preferència per l'arcaisme morfològic occitanitzant —conforme a la voluntat de restitució de la pretesa «original scripció»—, sinó també un gran nombre de lliçons extravagants, del tot singulars o bé coincidents amb molt

6. «essent Informatada «que» yo don luyz carroç de vilaragut Batle general per la Ces.^a M^a. del Emp.^{or} e Rey n^{ost}re señor en lo regne de Valencia, hauria vist molt y Inquirir [...] en tenir la verdadera y original Scripcio deles obres de aquell, hauent legit, vist y regonegut molt libres antichs scrits de ma per los contemporals ab lo dit auctor, verifficant y comprobant los vns ab los altres y ab les dos Impresions fetes en Barcelona per manament del Ill^e Admirant de Napolis don Ferrando de Cardona la vna a xxij de Dehembre Any M.D.XXXXIIJ y laltra en lo mateix dia y mes, Any M.D.XXXXV» (*apud* LLORET 2013: 267).

pocs testimonis, com ara el tardà G_2 o, sobretot, els antics A , L , M i H . D'entrada, l'explicació que sembla més òbvia, tenint en compte l'epístola dedicatòria, és que l'editor de E pogué col·lacionar, entre d'altres, aquests testimonis antics i espigolar-ne algunes variants singulars, aparentment preferibles a les lliçons comunes de la resta de la tradició. També cabria pensar, però, en un possible antecedent comú, avui perdut. Aquesta segona hipòtesi no implicaria pas *multiplicare entia praeter necessitatem*, atès que ja sabem del cert que els testimonis ALM es nodreixen de diversos antecedents comuns, algun dels quals relacionat probablement amb H , D i G_2 .

El testimoni E no llegeix particularment amb els testimonis A i L ni en la quarantena de poemes procedents de l'antologia λ ni en els poemes 92-100 de A . Les coincidències particulars de E amb L (o LM) són, en canvi, abundants en els poemes 2 i 6, i més escadusseres en els altres dos poemes inicials, 1 i 7. Ja hem vist que A presenta nombroses lliçons singulars i coincidències amb E en els poemes diguem-ne suplementaris (excepte el 42), però també se'n detecten en els poemes 7 i 45 (fins al v. 40 testimoniats per L sense afinitats amb E), mentre que en els poemes 1, 2 i 6 A no presenta coincidències ni amb L ni amb E .

Considero, doncs, convenient d'examinar en aquests casos les variants particulars de A , L , M , H i E .

1, «Així com cell qui en lo somni's delita» (*manquen HFG₁M*)

E llegeix bàsicament amb Dbc , malgrat alguna lliçó extravagant (v. 25). Cal remarcar que E no recull cap de les principals lliçons singulars —nombroses i força satisfactòries— que A oposa a tota la resta dels testimonis conservats (vs. 8, 9, 10) o a Dbc (v. 5), i la coincidència en el v. 28 pot ésser clarament poligenètica. L també presenta nombroses lliçons singulars (vs. 5-6, 10-12, 15-16, 21, 32 i 35), però de molta menys qualitat, probablement innovacions davant lliçons corrompudes (vegeu, per exemple, l'error d'anticipació en els primers hemistiquis dels vs. 5-6), però E en recull almenys una lliçó significativa (v. 15). No hi ha indicis de parentiu entre A i L .

5 Sentint (Veent B) estar en aguait $ANBK$: Sabut de cert l'aguait de L :
Sentint venir l'aguait de $DbcG_2E$

6 sabent de cert] e no ignor L

- 8 ço que és no res] aquell passat *A* : *B innova*
 9 Al (Del *N*) temps passat me trobe (trob en *N*) gran amor] Del temps present no-m trobe amador *A*
 10 amant (ez am *L*) no res, puix és ja tot (tot ja *LDbcG₂*) finit] mas del passat, que és no res e finit *A*
 11 D'aquest pensar] Aquest pensar *L*; me sojorn e-m delit] m'és sojorn e delit *L*, jo sent molt gran delit *B*
 12 s'esforça ma] doble és (*o* dobla's) ma gran *L*
 15 e creure-l fan] e li és dit *LE* : *B innova*
 16 sense un *punt*] jorn *L*
 19 son pensament] lo *A*
 20 report] aport *LBE*
 21 e] ans *L*
 27 giten de saber] fan Déu cartener *E*
 28 pensat plaer *NBK^{ac}DbcG₂* : passat plaer *AK^{pc}* : plaer passat *E* : plaser pensat *L*
 32 tot son menjar en dolor se nodreix] tot lo dinar al ventrell li podreix *L*
 35 essent *ANBK* : tant ha *LDbcG₂E*; lloc poblat] los poblats *L*

2, «Pren-me'n així com al patró que en plaja» (*manquen HMG₁*)

L presenta moltes lliçons singulars. Una mà correctora posterior (*L^{pc}*) ha afegit el v. 6, que mancava, i ha fet algunes esmenes (vs. 3, 5, 7, 16), però no ha eliminat totes les lliçons singulars, sinó potser només les que li han semblat defectuoses. No hi ha cap relació entre *A* i *L* (v. 9). *E* no recull pas totes les lliçons singulars de *L*, però hi presenta nombroses coincidències (vs. 13, 17, 18, 25, 39), algunes clarament monogenètiques.

- 1 Pren-me'n així] Atressi-m pren *L*
 3 Veent] veent *L^{ac}* : e veu *L^{pc}*; lo cel] lo temps *A*
 5 E sent] Sentint *L^{ac}* : E sent *L^{pc}*
 6 om. *L^{ac}*
 7 si molt és *AL^{pc}FK* : si és molt *NBDbcG₂E* : si és ges *L^{ac}*
 9 Moltes veus és que-l vent és fortunal *AFBK* : Mes a les veus és lo vent fortunal *LNDbcG₂E*
 13 *trobant-me* enamorat] car sui *L* : car fui *E*
 16 mas un sol pas *meu*] menys *L^{ac}* : meu *L^{pc}*
 17 és en lo bosc] serà en los boscs *L* : serà en lo bosc *E*
 18 han] hauran *LE*
 19 *La mia* amor] Ma gran *L*
 25 he dat mal] no us he dat *LE*
 37 magresa] margor *L*
 39 Lo cos molt gras] car lo cos gras *LE*

6, «Molt he tardat en descobrir ma falta» (*manca H*)

No hi ha cap indicatiu de relació entre *A* i *L*. El grup *LM* és evident, i també que *L* no davalla de *M* (vs. 10, 17, 35). *E* recull almenys cinc variants monogenètiques de *LM* (vs. 3, 8, 14, 24, 48).

3 és mal coneixent] no és *LME*

8 deu ésser nomenat] vol *LMBE*

10 vol sojorn] vol gran pler *M* : delit vol *B*

14 mon ferm voler per altre tal amant] l'enteniment en amor contemplant

LME

17 en qui·l] en tal *L* : que en tal *M*

24 quals veritat desfà] que un infant poc desfà *LME*

35 pensa] cuida *M*

39 del (de *F*) mal del companyó] de son bon *LM*

44 l'ase ranc] blanc *A*

45 nulla dona] nulla dona *M^{ac}* : dona alguna *BM^{pc}*

47 no sofrir] no consent *LM*

48 i en sentiment] e de son seny *LMG₂* : i de bon seny *E*

7, «Sí com rictat no porta béns ab si» (*manquen H[1-8]G₁*)

Contràriament als casos anteriors, nombroses variants agrupen *AL(M)* (vs. 5, 12, 23, 25, 32, 40, 46, 47, 60), a més de *LM* (vs. 7, 8, 27, 40). S'in-sinua un possible parentiu de *H* amb *ALM*, *G₂E* i *Dbc* en el vs. 16 i 21, i sense *Dbc* en el v. 65. El testimoni *E* presenta variants singulars en els vs. 4, 5 i 7, i algunes de les seves coincidències amb *LM* són discutibles, perquè *DbcG₂* també coincideixen amb *LM* en els vs. 7-8; noteu, però, que *E* també coincideix amb *L^{ac}M* o *AL^{ac}M* en el v. 40.

4 Manxa bufant, orgue fals no ret fi] e mai degú forçadament regí *E*

5 en (dins *AKLM*) son pits fals enclosa] en llur armari closa *E*

7 o és ajunt (lligat *LMDbcG₂*) ab una tal esposa] o soterrats són de feixuga llosa *E*

8 son] lo *LMDbcG₂E*

11 no pot ser fin amant] poc *LM*

12 ne lo subtil] ne subtil gens *ALM*

16 axí Amor *NFBK* : tan poc amor *HALMDbcG₂E*

21 son dit *NFK* : sos dits *HALMDbcG₂E* : *B innova*

23 mas en est cas] aquest *ALM* : *B innova*

26 amor amant se *conqueria*] encorria *AL*

27 maestria] manestria *LM*

32 car viure ab *mals*] ells *ALM*

40 car] com *ALMG₂^{pc}E*; muir] muir *L^{pc}G₂^{ac}* : mort só *L^{ac}M* : mort sui

G₂^{pc}E; no sabent on] no sé on *L^{ac}ME* : no sé a on *AL^{pc}*

46 sent grans dolors] sens *ALM*; *folls* moviments] forts *AM* : fort *L*

47 e vós haveu] e vós haveu A^{pc} : e [] adeu $A^{ac}LM$
 60 me trobe] m'he trobat ALM
 65 tot mon *seny* vull despendre] temps $HALMBG_f^{pc}E$

45, «Los ignorants Amor e sos exemples» (*manquen HL[41-100] MG_i*)

Sabem que el poema 45 formava part de l'antologia λ , perquè figura, tot i que truncat, en la sèrie saltuària del testimoni L amb variants comunes amb NK . Sembla, però, que el text del testimoni A podria no davallar principalment de λ : s'hi copia exempt de la sèrie ordenada i sense variants comunes amb L i NBK (tret que calgui considerar-ne una del v. 94). Com en els poemes suplementaris, A presenta variants singulars (vs. 8, 11, 25, 26, 45, etc.) i algunes coincidències evidents amb $DbcG_2E$ (vs. 24, 37, 58, 63), algunes de les quals sorprenen per la seva qualitat, tot i semblar innovacions (GÓMEZ 2017: 87-89). Les variants peculiars de E , amb o sense Dbc , són compartides amb G_2 .

8 e que en dolor d'amor delit se mescle] que en gran A
 11 ira dins pau, e turment molt alegre] turment és A
 14 dins en un temps] en un poc temps G_2E ; Amor dins ells *alloga*] *allega*
LNK : *alloga Ebc*
 18 separables] invencibles $DbcG_2E$
 24 i en son voler son decret l'arma posa *LNFBK* : ans al seu [cec $DbcG_2E$]
 foc complidament se lliura $ADbcG_2E$
 25 Aquella amor *que's* (qui's N) *diu* voluntat bona] qui és A
 26 esguarda] reguarda A : resguarda G_2E
 31 ma arma e cos per ell prenen ses armes] menys de saber [sentir G_2E]
 dins mi aport ses armes $DbcG_2E$
 33 per nostres senys nos entra] per los senys forans entra B : per un dels
 senys dins entra G_2E
 37 Mes perquè en grau (grau *om. L*) delitós l'amant puge *LNFBK* : Mes
 perquè l'cos en grau delitós munte $ADbcG_2E$
 45 Qui vol trobar amor qui null temps *folgue*] cansa A : falga B
 54 e més la part de l'arma] delitant-se en la forma (pensa G_2^{ac}) G_2E
 58 *prop de* forçat] quasi Dbc : és mig AG_2 : i és mig E ; és entre ells lo com-
 plaure] és aquests dos Dbc : aquests abdós (abduis E) G_2E
 63 mas los volers] Les voluntats $ADbcG_2E$
 64 són més *punyents*] ardents $DbcG_2E$
 65 exempta] exemple G_2E
 89 Oh *bona* amor] tu $DbcG_2E$
 94 per la virtut F : pel (per N) gran delit *ANBK* : la vida llur $DbcG_2E$; que
 d'amistat s'engendra] en un esperit penja $DbcG_2E$
 96 no sap *de tu*] qui est B : quant pots E
 100 *natural* ignorança *ANFBK*] general $DbcG_2E$

54, «Qui, sinó foll, demana si m'enyor» (manquen HLMG₂)

No tenim la certesa que aquest poema formés part de l'antologia λ. Més amunt hem constatat la vaguetat dels indicis d'afinitat entre *A* i *NBK* (vs. 8 i 41-42), dos casos en què *E* tampoc no llegeix amb *FG₁*. Ultra l'abundància de lliçons singulars de *A* (vs. 5, 7, 16, 25, 31, 40), cal remarcar una coincidència puntual amb *E* (v. 23).

5 transportat] traspasat *A*

7 no té] reté *A*

16 tement que *por* ma esperança confona] par *A*

23 *Seria al món una gran meravella*] seria molt al món *AE*

25 Viure en (ab *B*) delit] Viure plasent *A*

31 Cascuna prec que mudeu (muden *NKDbcE*, mude *B*)] que estima poc que munde *A*

40 per los qui mal o bé] per los qui en mal obra *A*

Finalment, en el poema 55 no s'hi constaten coincidències particulars significatives de *E* amb *A* ni amb *H*, mentre que en el poema 3 —que *A* copia exempt després de 45, 55 i 54— *E* proporciona una versió clarament innovadora dels primers quatre versos, recollint la lliçó *alt* de l'incipit «Alt e amor» de *A¹DbcG₂*:

Vençut per alt, d'on gran desig s'engendra,
vinent amor per aquests dos graons
me fa sentir estranyes passions,
sí que mes carns han pres color de cendra.

El balanç d'aquesta anàlisi és el següent:

- 1) *A* no llegeix amb *L(M)* en els poemes 1, 2 i 6, però sí en el 7;
- 2) *DbcG₂E* i *G₂E* presenten coincidències particulars amb *A* i *L(M)* en el poema 7;
- 3) *E* llegeix sovint amb *L(M)*, però no pas amb *A*, en els poemes 1, 2 i 6, tot i que *A* presenta algunes lliçons singulars força plausibles, almenys en el poema 1;
- 4) *DbcG₂E* i, de vegades també *G₂E* o *E*, presenten coincidències particulars amb *A* en el poema 45 —potser també en els poemes que *A* copia a continuació (55, 54, 3)— i en molts dels poemes del suplement final.

Suposar que l'editor de *E* col·locacionà els testimonis *A* i *L* no és necessàriament la manera més econòmica d'interpretar aquestes coincidències. A parer meu, és possible que la majoria dels poemes suplementaris de *A* (excepte el 42), i fins i tot altres poemes de filiació dubtosa com ara 7, 45, 55, 54 i 3, davallin del mateix antecedent (diguem-ne μ) que els poemes 1, 2, 6, 7 de *L(M)*, i que sigui aquest el testimoni que l'editor de *E* tingué l'ocasió de col·locar.

D'acord amb aquesta hipòtesi, *L* i *M* es degueren beneficiar molt escassament de μ ; més endavant, però, el copista de *L* incorporà l'antologia λ al final del cançoner, mentre que el copista de *M* només en copià alguna esparsa, com ara la 29, la 80 i potser també la 81. En la compilació transmesa pel cançoner de París també hi conflüïren materials de procedència diversa: no solament l'antologia λ i fragments del subarquetip hipotètic μ , com en *LM*, sinó també alguna altra font (diguem-ne κ) de la qual hauria pogut davallar la sèrie contínua 92-100 —més dubtosament, també la sèrie 1-6. Encara cabria presumir altres orígens per a alguns casos particulars, com ara el maldit 42. I cal comptar, evidentment, amb nombroses possibilitats de contaminació entre els materials coincidents d'aquestes diverses fonts, en bona part comunes a tots tres cançoners.

4. PROPOSTES DE FILIACIÓ

Mentre que l'existència de λ i el seu parentiu amb *NBK* es poden considerar a hores d'ara ben establerts, els antecedents hipotètics κ i μ resten pendents d'una anàlisi que hauria d'interessar molt especialment el testimoni *H* i la seva posició, encara no ben definida, dins la tradició.

En el meu primer estudi sobre l'antologia λ (GÓMEZ 2017: 91-92) vaig apuntar algunes de les incerteses que suscita la ubicació de *H* al costat de *FG_I* en els *stemma* d'Amadeu Pagès i de Robert Archer: certament, *H* no comparteix els errors que defineixen el grup λNBK , però tampoc no sol compartir errors conjuntius amb *F* i *G_I*, sinó que hi sol coincidir en lliçons presumiblement correctes; per tant, no és gens clar que pertanyin a la mateixa branca de l'arbre

textual. Malgrat les nombroses llacunes que en dificulten l'estudi, *H* presenta un nombre molt elevat de variants singulars o bé compartides amb *D* i/o G_2E (9, 25; 16, 40; 17, 13, 16, 30, 40; 21, 31; 29, 3; 44, 19); en cas de llacuna, és probable que algunes de les nombroses variants de *D* i/o G_2E (7, 3; 19, 10, 11, 26, 30; 28, 11, 16; 33, 20, 23, 24, 40; 45, 18, 31, 58, 64, 89, 94, 100) també fossin lliçons del text perdut en *H*.

4.1. L'antecedent hipotètic μ

Després de l'anàlisi completa del cançoner de París, comencem a intuir la possibilitat d'una relació entre *H* i l'antecedent hipotètic μ dins una família independent de FG_1 . Ho fan pensar, per exemple, les coincidències de *H* amb *ALM* (a més de *D* i/o G_2E) en el vs. 16, 21 i 65 del poema 7. Malauradament, les llacunes de *H* ens priven de l'ocasió de contrastar-hi els poemes 1-6, 45 i 54; però en la sèrie diguem-ne suplementària de *A* sí que hem pogut constatar algunes variants que relacionen *AHDG_2E* (10, 21; 30, 9; 31, 23; 32, 1, 16) i particularment *HD* (32, 27) i *AE* o AG_2E (10, 4; 24, 8, 17, 21, 39; 26, 42; 31, 4; 32, 4, 12, 13, 15, 21, 24, 33, 36-38; 39, 18, 31, 40).

Amb la màxima prevenció, sobretot per la contaminació més que probable d'alguns testimonis, podem resumir les relacions d'afinitat del subarquetip hipotètic μ en l'esquema següent:

$$F G_1 [HD \mu (A[LM]G_2E)] [NBK]$$

Recordeu que μ designa l'antecedent hipotètic comú a *L* (1, 2, 6, 7), *M* (6, 7) i *A* (7, 45, 54?, 55?, 3?) i sèrie suplementària menys el maldit 42), estretament relacionat amb *E* i G_2E , a més de *HD*.

L'únic poema de la sèrie suplementària de *A* que presenta un comportament clarament diferenciat és el maldit «Vós qui sabeu de la tortra el costum» (42), en el qual es verifica la relació *AM* sense coincidències particulars amb *E*. Cal recordar que aquest maldit no era inclòs en el corpus inicial del cançoner *H* i que hi fou afegit a posteriori (H_2) dins la sèrie 12, 25, 42, 64, 105, 104, 103, 102, 43, 106, 107

(TORRÓ 2010: 384-390); potser caldria deduir-ne que tampoc no figurava en l'antecedent hipotètic μ . En el cas d'aquest maldit sembla que H_2 llegeix amb *NBK* (38 ha-hi] voleu H_2NBK) i que *AM* no hi tenen relació, mentre que presenten algun contacte (vs. 34, 39) amb la citació inclosa per Francesc Ferrer en *Lo conhort*.

Aquesta coincidència ens obliga a obrir un interrogant sobre la possible aportació al grup *ALM* —especialment entre els textos procedents de l'hipotètic μ — de materials marquians extravagants, és a dir, transmesos abans de la constitució de l'arquetip ${}_1X$ o al marge de la seva tradició. Ultra les coincidències de *AM* amb *Lo conhort* de Francesc Ferrer, cal recordar l'incipit «Alt e amor» del poema 3, testimoniat no solament per A^1DG_2 i *E* —contra «Per molta amor» de A^2 (dins la sèrie 1-6), F^{ac} i *LNBK*—, sinó també per la citació de Pere Torroella en «Tant mon voler» (GÓMEZ 2017: 79-80). *A* també presenta en el poema 45 algunes lliçons minoritàries però de gran qualitat, tant pel sentit com per la qualitat fonètica del rim estramp (GÓMEZ 2017: 86-89), coincidint amb branques diverses de la tradició (adés DG_2E , adés *NBK*, adés $F + NBK$):

24 i en son voler son decret l'arma posa *LNFBK* : ans al seu [cec DG_2E]
foc complidament se lliura ADG_2E

37 Mes perquè en grau (grau *om. L*) delitós l'amant puge *LNFBK* : Mes
perquè'l cos en grau delitós munte ADG_2E

94 per la virtut que d'amistat s'engendra *F* : pel (per *N*) gran delit que
d'amistat s'engendra *ANBK* : La vida llur en un esperit penja DG_2E

100 natural ignorança *ANFBK* : general ignorança DG_2E

El poema 45 i la versió «Alt e amor» del poema 3 es copien en la secció marquiana I del cançoner de París, en la qual també s'insereixen les tres cançons de teoria amorosa de Jaume March («Dos són los alts», «Un sobrespler» i «Las, treballat») i els versos 9-24 de la segona balada de Lluís de Vila-rasa —atribuïda, però, a Ausiàs March. Tot plegat conforma un breu recull de teoria amorosa, centrada en la fenomenologia de l'enamorament. El cançoner de París —amb el seu *descriptus* barceloní (Biblioteca de Catalunya, ms. 10)— és el testimoni únic d'aquestes tres cançons de Jaume March (PUJOL 1994: 185-202), a part d'una citació de la primera cobla

d'«Un sobrespler» dins «Tant mon voler» de Pere Torroella. Aquest Jaume March ha estat identificat recentment amb mossèn Jaume March i Marquet (Barcelona, 1407/10-1466), majordom de Joan de Navarra des de 1436 i també documentat al servei de Carles de Viana i de Ferran de Nàpols (PUJOL 2007: 331-332; RODRÍGUEZ RISQUE-TE 2002 i 2011: 11-35 i 55-84; TORRÓ 2009: 15-29). El valencià Lluís de Vila-rasa i Cabanyelles degué néixer abans de 1420, fou patge de l'infant Enric d'Aragó (1438-1445) i coper de Joan de Navarra (TORRÓ 2009: 199-250). Francesc Ferrer, autor de *Lo conhort*, també ha estat identificat fa ben poc (TORRÓ 2009: 120-125) amb el valencià Francesc Ferrer, uixer d'armes de Joan de Navarra (1453) i Carles de Viana (1460). Pere Torroella, Jaume March, Lluís de Vila-rasa i Francesc Ferrer pertanyen a la primera generació de poetes que imitaren Martí Garcia, Jordi de Sant Jordi i Ausiàs March a la cort de Joan de Navarra des de mitjan dècada dels quaranta o pels volts de 1450; «mossèn Avinyó» i Antoni Vallmanya pertanyen ja a la segona. I sembla que podem intuir alguns vestigis d'aquella tradició marquiàna primerenca, prearquetípica, entre els materials de *ALM* que no pertanyen a λ ni a κ .

Una darrera observació, de la qual no cal treure conclusions precipitades, és que tots els poemes de la sèrie final de *A* que porten senyal, així com els poemes 45, 54 i 55, pertanyen al cicle «Llir entre cards» —fins i tot el poema 10, que la resta de la tradició atribueix a «Plena de seny».

4.2. L'antologia λ

L'antologia que hem designat amb la sigla λ consistia en una sèrie d'unes quaranta obres conforme a l'ordre canònic: 3, 5, 9, 11, 14, 16, 17, 19, 21, 27, 28, 29, 33, 34, 36, 37, 44, 45, 46, 49, 50, 51, 53, 54?, 55?, 56, 58, 64, 69, 71, 75, 76, 77, 78, 80, 81, 82?, 83?, 87, 88, 89, 90 (en negreta, els poemes que pertanyen a sèries compartides per *AL* o que, si més no, aporten errors comuns amb el grup *NBK*). El copista de *L* l'afegí probablement sencera al final del cançoner, però avui

ha quedat truncada per la pèrdua accidental d'un o dos quaderns.⁷ El copista de *M* només n'espigolà les esparses 29, 80 i potser 81, probablement gràcies a un antecedent comú amb *L*. El cançoner *A* testimonia probablement l'antologia sencera, però repartida en quatre segments, en ordre recte o invers, amb anticipació de dos poemes singulars: tres d'aquests segments conformen el gros de la secció II, encapçalada pel llarg poema teòric 87; un altre segment obre la secció I, inaugurada per llarg poema mitològic 75. Totes aquestes operacions són atribuïbles al compilador de la miscel·lània més que no pas al copista del cançoner.

En aquesta quarantena de poemes, els testimonis *A*, *AL* o *A(LM)* s'agrupen amb *NBK* i no presenten gaires lliçons singulars ni tampoc coincidències significatives amb *E* o amb *H* que no siguin comunes a tota una possible branca β de la tradició ($HDG_2E + \lambda NBK$), oposada a una possible branca α integrada per *F* i, potser, G_1 . La relació de *H* amb *D* i/o G_2E es pot constatar, per exemple, en el llarg poema teòric «Tot entenent amador mi entenga» (87). Per tant, l'esquema de relacions que es perfila en aquest grup de poemes podria representar-se de la manera següent:

$$F G_1 \beta ([HD(G_2E)] [\lambda(A[LM])NBK])$$

Des d'una perspectiva històrica, cal recordar que el testimoni més representatiu del grup λNBK és el cançoner de Nova York, probablement encarregat, i parcialment copiat, pel poeta tarragoní Lluís d'Avinyó (RAMOS *et al.* 2014), uixer d'armes de Carles de Viana, adobat a cavaller pel mateix príncep el 24 de juny de 1461 (GALÍ *et al.* 2010) i mort abans del 8 de juliol de 1477. D'altra banda, el cançoner de París i el seu apògraf de Barcelona són testimoni únic de les deu poesies catalanes de «mossèn Avinyó» que s'hi contenen, a part de les vuit en castellà i quatre en català incloses en el *Cancionero de Vindel* (MARTÍN

7. D'acord amb el mòdul d'impaginació del cançoner *L* —tres octaves o dues i tornada per pàgina; potser, doncs, dues dècimes per pàgina en el cas del poema 87—, les obres de λ que hi manquen després del truncament del poema 45 haurien requerit 68 pàgines (34 folis), o algunes menys si n'excloem les peces dubtoses; en tot cas, uns setze o disset bifolis distribuïts en un o dos quaderns.

PASCUAL & GARCIA SEMPÈRE 2006), potser compilat per Avinyó mateix (RAMOS *et al.* 2014). Per tant, hi ha prou fonament per a situar Lluís d'Avinyó dins el cercle poètic que originà l'antologia λ i que la féu arribar, juntament amb els poemes de «mossèn Avinyó», al compilador dels materials transmesos pel cançoner *A*. El cançoner de París i el seu apògraf han estat relacionats repetidament amb el poeta i notari barceloní Antoni Vallmanya, així com el cançoner de l'Ateneu amb Joan Fogassot, en contacte amb Joan Berenguer de Masdovelles i amb la cort del lloctinent i de seguida rei Joan II (BELTRAN 2006b: 109-111, 123-126 i 173).

Resten pendents d'explicació els motius i els criteris de selecció de l'antologia λ . Què pogué moure el responsable de λ a prescindir de més de la meitat de les obres que li devia proporcionar el seu antígraf? Podem formular diverses especulacions: entre d'altres, que la intenció de l'antòleg fos de copiar les obres que trobava a faltar en un manuscrit previ, com fou el cas del tardà G_2 respecte de G_1 . Fins i tot podríem pensar en un manuscrit incomplet relacionat amb el subarquetip μ , cosa que explicaria la relativa complementarietat de les dues sèries hipotètiques (μ : 1, 2, 6, 7, 10, 13, 18, 23, 24, 26, 30, 31, 32, 38, 39...; λ : 3, 5, 9, 11, 14, 16, 17, 19, 21, 27, 28, 29, 33, 34, 36, 37...). En aquest supòsit, la sèrie final de *A* no seria pròpiament *suplementària*, com hem considerat fins ací, sinó el reflex —potser parcial— d'un recull marqujà previ (μ o un descendent incomplet de μ) al qual prestaren un interès desigual el responsable de la tria λ i els compiladors de *A*, *L* i *M*. De moment, però, no podem oferir una resposta satisfactòria a aquesta qüestió.

4.3. L'antecedent hipotètic κ

A diferència del que hem pogut constatar en els poemes adscrits a l'antecedent hipotètic μ , en els poemes 92-100 el cançoner de París presenta molt poques variants singulars. En aquesta sèrie és segur que *A* no llegeix amb *NBK* sinó amb *HD* (93, 3, 81; 94, 72, 104, 126, 127; 95, 3, 23-24; 96, 22; 100, 76, 112), i també són nombroses les variants que relacionen particularment *HD* (92, 12, 18, 47, 59-60, 68, 204, 209;

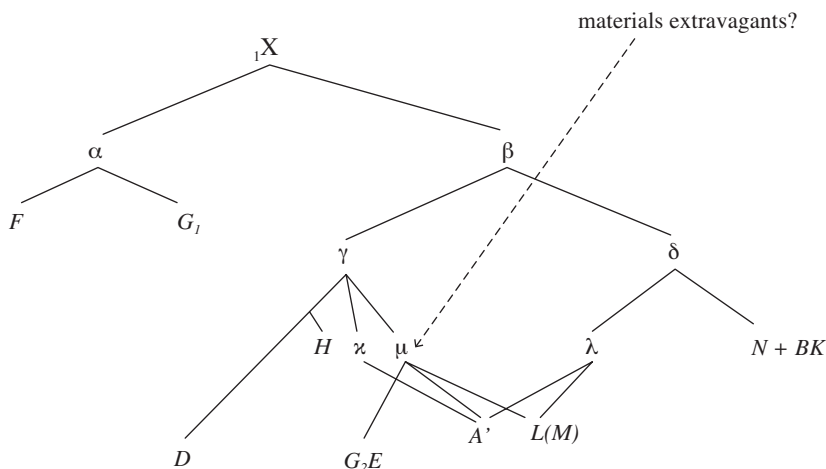
100, 225). Encara més, podem certificar que $A(HD)$ i NBK constitueixen dues branques d'una família β definida per variants monogenètiques de $AHNBK$ (92, 214, 247; 99, 26) o de $A(HD)NBK$ (92, 181; 100, 32, 57, 101, 110, 132). És clar, doncs, que el compilador tingué accés a un testimoni κ molt afí a H , amb molt escasses peculiaritats i sense coincidències amb G_2E (es per això que no els incloc en el següent esquema de relacions):

$$F G_1 \beta[\kappa(A[HD])(NBK)]$$

La ubicació del cançoner de París en la sèrie 1-6 resta molt més incerta. En aquests poemes A ofereix nombroses variants singulars, però no pas les mateixes que presenten L o LM en els poemes 1, 2 i 6 coincidint molt sovint amb E , i no s'hi detecta cap indicatiu segur de relació entre A i LM com els que sí que es detecten en el poema 7; sembla, doncs, que la sèrie 1-6 del cançoner de París no es pot relacionar amb el subarquetip hipotètic μ . D'altra banda, en absència de F en el poema 1, i de H en els poemes 1-6, resulta arriscat relacionar aquests poemes amb el subarquetip hipotètic κ .

4.4. Per a una nova proposta de stemma codicum

Una conclusió que es desprèn inesperadament de l'estudi dels testimonis ALM és la necessitat de reconsiderar la posició que els *stemmata* de Pagès i Archer assignen al testimoni H en el conjunt de la tradició manuscrita, dins la mateixa família que FG_1 (diguem-ne α). Tant l'antologia λ , conjuntament amb NBK , com els subarquetips hipotètics κ i μ , separats de NBK , presenten variants significatives comunes —en alguns casos probablement errònies— amb H , HD o HDG_2 en oposició a F (i, generalment, G_1). Això implica que la família β , separada de FG_1 (α) no inclou solament el grup λNBK (a partir d'ara δ), sinó també un altre grup (γ) que inclou, entre d'altres, el testimoni H . Sense cap pretensió d'exhaustivitat, l'esquema de relacions que s'insinua es podria representar gràficament en forma de *stemma*:

Jaume TORRÓ (2010: 380-381) ha argumentat de manera convincent que el cançoner de Saragossa (*H*) fou copiat per algú relacionat amb Lleida i amb la cort del príncep Carles el 1461 o, en tot cas, abans del juliol de 1462. Originàriament no era pas una antologia ni una miscel·lània, sinó que s'obria amb un cançoner monogràfic marquià, gairebé tan complet com els testimonis *F* i *N*. Com acabem de veure, el cançoner de Nova York (*N*) deu ésser anterior a la mort de Lluís d'Avinyó (1477), mentre que l'antologia λ deriva d'un cercle proper i probablement s'inserí en la compilació transmesa per *A* juntament amb les poesies catalanes de «mossèn Avinyó», necessàriament després del dia de Sant Joan de 1461, en què fou adobat a cavaller. La família hipotètica β es configura, doncs, com una branca septentrional en la difusió del cançoner canònic d'Ausiàs March des de final de la dècada dels cinquanta. Els cançoners de Saragossa i de Nova York en són els representants més complets, però l'existència d'un corpus canònic no impedí la difusió de col·leccions antològiques com ara λ , testimoniada principalment per *A* i *L*. No sabem si l'hipotètic μ era un recull fragmentari o un transmissor relativament complet del cançoner canònic —i font extensa de G_2E — del qual *ALM* es beneficiaren parcialment. Pel que fa a l'hipotètic κ , sabem del cert que recollia almenys una sèrie canònica

com 92-100. D'altra banda, el cançoner de Salamanca (F), probablement d'origen valencià, és el millor representant de la família α i el més acostat a l'arquetip ${}_1X$, mentre que G_1 sembla que representa un altre cas de dissolució antològica del corpus canònic, les raons de la qual convindria estudiar.

Aquesta reformulació de l'*stemma codicum* no posa en qüestió la tria de F com a testimoni base per a l'edició del cançoner marquià, però sí que afecta profundament tant la interpretació històrica de l'aparat crític com la seva utilitat ecdòtica, és a dir orientadora del *iudicium* de l'editor. La distinció i la filiació dels diversos antecedents (κ , λ , μ) del grup ALM , i sobretot la reubicació del testimoni H —i, de retruc, també de D , G_2 i E — dins una família β separada de FG_1 i constituïda per dues branques emparentades, γ ($HDG_2E\kappa\mu$) i δ (λNBK), alteren el valor relatiu de les variants comunes. Expressant-ho en termes generals, l'*stemma* que proposo implica reforçar el valor de les lliçons comunes de $\alpha\gamma$ o $\alpha\delta$ i, per contra, considerar equipol·lents les lliçons de β ($=\gamma\delta$) i α . És a dir: aquest nou *stemma* no suggereix que les lliçons de H coincidents amb A o N siguin preferibles a les de F , a diferència del que implicaven els *stemmata* de Pagès i Archer.

Per a refermar o desmentir aquesta proposta convindria, doncs, reexaminar les relacions entre F , H i N com a testimonis principals de les branques α , γ i δ , així com verificar la filiació de G_1 i el comportament, molt més complex, dels manuscrits tardans D , G_2 i E , entrellaçat amb les edicions de mitjan segle XVI. Evidentment, també caldria confirmar o rectificar l'anàlisi dels subarquetips hipotètics que he distingit —especialment μ , el més problemàtic—, mirant d'aclarir també la ubicació de la sèrie 1-6 del cançoner de París i la tradició d'alguns casos particulars, com ara el maldit 42 o la versió «Alt e amor» del poema 3 —sense oblidar la possible influència de la tradició marquià anterior a la constitució de l'arquetip canònic. Desbrossar pacientment les vies de transmissió del cançoner marquià resulta encara un requisit indispensable per a interpretar històricament l'aparat de variants i sospesar filològicament la qualitat de cadascuna.

BIBLIOGRAFIA

- ALBERNI *et al.* (2010): Anna Alberni, Lola Badia i Lluís Cabré (eds.), *Translatar i transferir: la transmissió dels textos i el saber (1200-1500)*, Santa Coloma de Queralt: Obrador Edèndum - Universitat Rovira i Virgili.
- ARCHER (1997): Robert Archer (ed.), Ausiàs March, *Obra completa*, 2 vols., Barcelona: Barcanova.
- BELTRAN (2006a): Vicenç Beltran, *El cançoner de Joan Berenguer de Masdovelles*, Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- (2006b): *Poesia, escriptura i societat: els camins de March*, Castelló de la Plana - Barcelona: Fundació Germà Colón Domènech - Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- GALÍ *et al.* (2010): Montserrat Galí, Rafael Ramos i Jaume Torró, «De mossèn Avinyó a Lluís d'Avinyó, uixer del príncep de Viana», dins ALBERNI *et al.* 2010: 475-508.
- GÓMEZ (2017): Francesc J. Gómez, «Una antologia marquiàna a la Barcelona del tercer quart del segle XV», *Revista Valenciana de Filologia*, 1, ps. 61-94. En línia a: <<http://revistavalencianadefilologia.net/index.php/rvf/article/view/21>> [Consulta: 5 abril 2018].
- GÓMEZ & PUJOL (2008): Francesc J. Gómez i Josep Pujol (eds.), Ausiàs March, *Per haver d'amor vida. Antologia comentada*, Barcelona: Barcino; «Biblioteca Barcino», 3.
- LLORET (2013): Albert Lloret, *Printing Ausiàs March. Material culture and Renaissance poetics*, Madrid: Centro para la Edición de los Clásicos Españoles.
- MARTÍN PASCUAL & GARCIA SEMPÈRE (2006): Lluïcia Martín Pascual i Marinela Garcia Sempere, «Les poesies catalanes de Mossèn Avinyó del ms. B2280 de la Hispanic Society of America», *Cultura Neolatina*, 66/1-2, ps. 105-140.
- MARTOS (2014): Josep L. Martos, «El cançoner G² d'Ausiàs March i l'edició de Baltasar de Romaní», *Estudis Romànics*, 36, ps. 273-301.
- PAGÈS (1912-1914): Amadeu Pagès, *Les obres d'Auzias March*, 2 vols., Barcelona: Institut d'Estudis Catalans.
- POVEDA 2015: Vicent R. Poveda Clement, «La font de l'editio princeps

- d'Ausiàs March», *Revista de Cancioneros Impresos y Manuscritos*, 4, ps. 78-109.
- PUJOL (1994): Josep Pujol (ed.), Jaume March, *Obra poètica*, Barcelona: Barcino; «Els Nostres Clàssics, A», 133.
- (2007): «L'atribució de les cançons amoroses de Jaume March», dins Sadurní Martí (coord.) i Miriam Cabré *et al.* (ed.): *Actes del Tretzè Col·loqui Internacional de Llengua i Literatura Catalanes (Universitat de Girona, 9-12 de setembre de 2003)*, 3, Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, ps. 323-336; «Biblioteca Abat Oliba», 276.
- RAMOS *et al.* (2014): Rafael Ramos, Francisco Javier Rodríguez Risquete i Jaume Torró, «Mossèn Avinyó, the *Cancionero de Vin-del* and the *Cançoner llemosí del segle XV*», *Digital Philology*, 3/1 (primavera), ps. 142-161. En línia a: <<https://muse.jhu.edu/article/549675>> [Consulta: 5 abril 2018].
- RODRÍGUEZ RISQUETE (2002): Francisco Javier Rodríguez Risquete, «Pere Torroella i les corts dels infants d'Aragó al segle XV», *LLENGUA & LITERATURA*, 13, ps. 209-222. En línia a: <<http://www.raco.cat/index.php/LlenguaLiteratura/article/view/151239/203139>> [Consulta: 5 abril 2018].
- (2003): *Vida y obra de Pere Torroella*, 2 vols., tesi doctoral, Girona: Universitat de Girona.
- (2010): «El Cançoner de l'Ateneu (Biblioteca de l'Ateneu de Barcelona, ms. 1)», dins ALBERNI *et al.* 2010: 425-473.
- (2011): (ed.), Pere Torroella, *Obra completa*, 2 vols., Barcelona: Barcino; «Els Nostres Clàssics, B», 31-32.
- TORRÓ (2009): Jaume Torró (ed.), Lluís de Requesens, Bernat Miquel, Martí Garcia, Rodrigo Dies, Lluís de Vila-rasa, Francesc Sunyer, *Sis poetes del regnat d'Alfons el Magnànim*, Barcelona: Barcino; «Els Nostres Clàssics, B», 29.
- (2010): «El Cançoner de Saragossa», dins ALBERNI *et al.* 2010: 379-423.